

OPINNÄYTETYÖ

Syrjästä osallisuuteen Merijärven ja Himangan NEET-nuoret

Maria Nyman

Yhteisöpedagogi
Järjestö- ja nuorisotyö
(210 op)

5/2021

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogin koulutus

Tekijä: Maria Nyman
Opinnäytetyön nimi: Syrjästä osallisuuteen – Merijärven ja Himangan NEET-nuoret
Sivumäärä: 34 ja 7 liitesivua
Työn ohjaaja: Sirpa Ali-Melkkilä
Työn tilaaja: Kalajoen kaupunki

Opinnäytetyö on tehty Merijärven ja Himangan NEET-nuorista ja sillä on selvitetty, minkälainen heidän elämänsä on ollut lapsuudesta tähän päivään ja miten asioiden olisi pitänyt olla, jotta he olisivat nyt osallisena omassa elämässään sekä yhteiskunnassa. Selvitys tehtiin pienen valikoidun joukon keskuudessa yksilöhaastattelun avulla, opinnäytetyössäni kehittämäni kohtaamistyökalun avulla.

Opinnäytetyössä keskitytään sosiaalisen vahvistamisen tärkeyteen sekä siihen, mitä haasteita nuorilla on lapsuus- ja kouluaikana ollut, mitkä ovat sitten vaikuttaneet myös nykyaikaan ja heidän tämän hetken elämäntilanteisiinsa. Esiin nousseita aiheita oli muun muassa arjen rytmi ja sen puuttuminen, neuropsykiatriset ominaisuudet, joihin nuoret eivät olleet saaneet tarvimaansa tukea, pitkät välimatkat ja sen vaikutus muun muassa kaverisuhteisiin. Myös koulukiusaaminen ja erilainen leiman / roolin saaminen kouluaikana oli jokaiselle haastatellulle tuttua. Nuorilla oli myös tunne, että heitä ei oltu kuultu tai nähty omana itsenään.

Pohdinta-luvussa annan työn aikana esiintulleita kehittämissuhteita. Kehittämissuhteet ovat nousseet haastatteluista sekä työssä käytetystä teoriasta. Esiin nousi muun muassa koulunuorisotyön tärkeys. Koulussa olisi hyvä olla opettajien lisäksi myös muita aikuisia, jotka olisivat saatavilla ja kohtaisivat nuoret aitoina itsenään. Mielenterveyspalveluiden resursseja pitäisi myös selvästi lisätä, niin koulu- kuin täysi-ikäisille. Myös neuropsykiatrista osaamista kouluissa pitäisi vahvistaa, siitä hyötyisivät ne nepsy-nuorten lisäksi myös ne nuoret, joilla ei ole diagnoosia, mutta joilla on neuropsykiatrisia ominaisuuksia.

Jokainen nuori ansaitsee tulla kohdatuksi omana itsenään, ilman ennakkoluuloja.

Asiasanat: osallisuus, syrjäytyminen, leimaantuminen, sosiaalinen vahvistaminen

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Community Education

Author: Maria Nyman
Title: From Marginal to Inclusion – The NEET-youth of Merijärvi and Himanka
Number of Pages: 34 and 7 attachment pages
Supervisor: Sirpa Ali-Melkkilä
Commissioned by: City of Kalajoki

The thesis work has been made about the NEET-youth of Merijärvi and Himanka and detects what kind of life they have had since they were children, and how things should have been so that they would now be included in their own lives and in the society. The statement was made within a small selected group by interviews with the encounter tool I developed in the thesis.

The thesis work concentrates in the importance of social inclusion and what kind of challenges have interviewed young people had in their childhood and school days and how have things affected their lives today. Issues that raised from the interviews were e.g. lack of rhythm in everyday life, neuropsychiatric features that weren't given any support to, long distances and its impact on friendships. Also bullying at school and getting different kind of stigmatizing or a role during school days was familiar to everyone interviewed. The youth had also a feeling that they weren't heard or seen as their true selves.

In the reflection-chapter I give some development suggestions that came up during the thesis process. The suggestions arose from the interviews and theory used in thesis. Among other things, the importance of school youth work came to the fore. In addition to teachers, it would be good for the school to have other adults who would be available and meet young people as they really are. Resources for mental health services should also be clearly increased, both for scholars and adults. Neuropsychiatric competence in schools should also be strengthened, benefiting not only diagnosed neuropsychiatric youngsters but also young people who are not diagnosed but have neuropsychiatric characteristics.

Young people deserve to be confronted as their own selves, without prejudice.

Keywords: participation, marginalisation, stigmatizing, social inclusion

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TOIMEKSIANTAJA	6
3	OSALLISUUDEN KÄSITTEITÄ	8
	3.1 Osallisuus.....	9
	3.2 Osallistaminen	10
	3.3 Osallistuminen	10
4	NEET-NUORET	14
	4.1 Syrjäytyminen.....	15
	4.2 Sosiaalinen vahvistaminen.....	16
5	MENETELMÄLLISET RATKAISUT.....	22
	5.1 Opinnäytetyön tavoite.....	23
	5.2 Tutkimuskysymys ja analyysimenetelmä	23
	5.3 Tutkimusmenetelmä.....	24
	5.4 Elämän neliapila	25
6	TULOKSET JA ANALYSOINTI.....	26
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	32
8	POHDINTA.....	36
	LÄHTEET	39
	LIITTEET	45

1 JOHDANTO

Vaihdoin alaa liiketalouden puolelta nuorisopuolelle ja valmistuin vuonna 2015 nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajaksi. Tein valmistumiseni jälkeen kesän keikkatöitä koulukodissa ja mietin, miksi nämä fiksunoloiset nuoret ovat siellä missä ovat. Mitä heille on tapahtunut, tai miten on voinut jo tapahtua, vaikka he olivat alaikäisiä? Sain kesän jälkeen töitä etsivänä nuorisotyöntekijänä pieneltä paikkakunnalta ja muutin työn perässä Pohjois-Karjalaan.

Pienessä kunnassa työskennellessäni ja välillä epätoivoisestikin nuoria tavoitellessani mietin, mitä heille on tapahtunut, kun eivät ole kiinnostuneita omasta elämästään eivätkä edes haaveilemistään? Tavoitin vain muutaman nuoren asiakkaaksi asti ja osaan sain kontaktin, mutta he eivät olleet innostuneita saamaan apua mihinkään, vaikka eivät he kovin tyytyväisiääkään elämänsä olleet. Vuoden päästä vaihdoin työpaikkaa Keski-Suomeen, toiseen pieneen kuntaan.

Keski-Suomessa työskentelin muutaman vuoden. Tavoitin useamman nuoren kuin Pohjois-Karjalassa, johtuen siitä, että minut opittiin tuntemaan pidemmän työskentelyajan puitteissa. Tunsin ja tiesin myös useita nuoria, jotka eivät halunneet etsivän tai minkään muunkaan toimijan palveluita. Heille riitti sosiaalitoimiston, myöhemmin Kelan, maksama perustoimeentulotuki. He elivät omassa kuplassaan eikä elämänhallinta vaikuttanut olevan kohdallaan.

Vuoden 2020 loppukesästä aloitin etsivän nuorisotyöntekijän työt Jelppiverkossa, Kalajoen kaupungissa. Toiminta-alueeseeni kuuluu Kalajoen lisäksi Himangan alue ja Merijärven kunta. Asukasmäärä Kalajoella on paljon isompi, kuin aiemmissa työskentelykunnissani kun taas Merijärvi on hieman pienempi verrattuna aiempiin työskentelykuntiini.

Nuorisotilastojen mukaan Merijärven alueella oli vuonna 2020 noin 14-23 nuorta (15-28v), jotka ovat palveluiden ulkopuolella (Nuorisotilastot 2021). Himangan osalta palveluiden ulkopuolella olevien nuorten lukumäärä vastaa Merijärveä, siellä saattaa olla jopa muutama henkilö enemmän, tästä ei ole kuitenkaan virallista tietoa, koska Himanka kuuluu Kalajoen kaupunkiin ja Nuorisotilastoissa on koko Kalajoen arvioitu lukumäärä. Kysyin Himangan vastaavuutta Merijärven palveluiden ulkopuolisiin nuoriin Kalajoella ja Himangalla 10 vuotta työskenneeltä yksilövalmentajalta, ja hän arvioi nuorten lukumäärää kokemuksensa perusteella (Helanen 2021). Näitä nuoria sekä Merijärvellä että Himangalla tavoitin ja kysyin heiltä, millainen heidän lapsuutensa ja kouluaikinsa ovat olleet, millaista elämä on nyt ja mitä pitäisi olla, että elämä olisi erilaista ja he ottaisivat vastuun omasta elämästään ja tavoittelisivat tulevaisuutta.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TOIMEKSIANTAJA

Syrjäytyminen on yksilölle tragedia ja toisaalta yhteiskunnalle kallista. Etsivä nuorisotyö matkan kynnyksen, nuorelle vapaaehtoisena, palveluna voi tukea nuoria löytämään oma paikkansa yhteiskunnassa. Jari-Erik Nurmi kirjoitti NMI-bulletin katsauksessa sivulla 28 ”Miksi nuori syrjäytyy” vuonna 2011, että julkisuudessa käydään paljon keskustelua nuorten syrjäytymisestä. Osassa keskusteluja nousee pinnalle huoli Suomen taloudesta ja tulevaisuudesta; suurten ikäluokkien eläkkeen maksajista ja huoltosuhteen muutoksesta. Toisaalta osa nostaa pintaan huolta yksilöstä; koulutuksen keskeyttäneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien mahdolliset tulevaisuuden ongelmat, kuten pitkäaikaistyöttömyys, päihteiden käyttö ja heikko taloudellinen asema haastavat järjestelmää. Tämä keskustelu jatkuu edelleen, vielä 10 vuoden jälkeenkin.

Korona iski maailmaan vuoden 2020 alkupuolella, Suomeen se rantautui maaliskuussa 2020. Kaikki opetusasteet siirtyivät etäopetukseen ja paljon nuoria jäi oman onnensa nojaan kuka mistäkin syystä. Se lisäsi myös eristäytymistä, ahdistusta ja masennusta opiskelun ja työn ulkopuolella oleviin ihmisiin, eritoten nuoriin. Kun ei ole mitään mitä tehdä, tai minne mennä sitäkin vähää kuin normaalisti, nousee kynnyks lähteä kotoa ja ottaa palveluita vastaan sitä korkeammaksi, mitä kauemmin on lähtemättä. Jopa 72% Nuorisotutkimusseuran ja Demi-lehden teettämässä kyselyssä vastasi Koronan aiheuttaneen ahdistunutta oloa ja 58% vastaajista kertoi kokeneensa jaksamattomuutta, uniongelmiä kertoi 40% (Allianssi 2020).

Toiminnassa täytyy ymmärtää syyt, miksi joku ei ole osallisena omassa elinpiirissään, yhteiskunnassa tai elämässään. Olisi myös ensiarvoisen tärkeää löytää keinoja, joilla syrjäytyneitä, osattomia, saisi mukaan osallistumaan ja innostumaan elämästään. Maaseutukunnissa toiminee erilaiset tavat kuin kaupungeissa, palveluja on vähemmän tai ne ovat erilaisia. Vaikka opinnäytetyöni ei käsittele Koronaa ja sen aiheuttamia ilmiöitä, on se kuitenkin tässä ajassa otettava myös huomioon. Nuorten löytäminen ja tavoittaminen, motivointi osallisuuteen, on mielestäni tässä maailman tilanteessa ensiarvoisen tärkeää. Haluan saada vastauksen kysymykseen ”miten olisi pitänyt olla, että haluaisit nyt osallistua ja vaikuttaa omaan elämääsi enemmän ja asiat paranisivat?”

Työ on tärkeä tehdä, jotta mahdollisimman monella olisi mahdollisuus hyvään elämään ja tunne, että ovat merkityksellisiä elämänpiirissään ja yhteiskunnassa. Lisäksi näen tärkeänä, että työ tuottaisi perustan syrjäytyneiden löytämiseen ja tavoittamattomissa olevien nuorten tavoit-

tamiseen myös muille pienissä kunnissa ja samojen haasteiden kanssa työskentelevien käyttöön. Opinnäytetyön kautta luotua perustaa voi sitten jokaisen paikkakunnan ominaisluonteen mukaisesti muokata. Opinnäytetyö tuo myös tietoa muulle kuin etsivän nuorisotyön kentälle niistä haasteista, joita nuoret voivat kohdata muun muassa koulumaailmassa, jos asioihin ei kiinnitetä huomiota ajoissa.

Opinnäytetyön toimeksiantaja Kalajoen kaupunki on pieni pohjoispohjalainen kaupunki. Asukkaita Kalajoen alueella on noin 12 400 (Kalajoen kaupunki 2021). Himanka liittyi Kalajokeen ja Pohjois-Pohjanmaahan vuoden 2010 alusta ja kuntaliitoksella tehtiin silloista historiaa, kun liitos ylitti sekä lääni- että maakuntarajan. Samalla himankalaisten vaalipiiri muuttui Vaasan vaalipiiristä Oulun vaalipiiriin. (Helsingin sanomat 2008; Iltasanomat 2008). Kalajoella on neljä peruskoulua ja yhteensä niissä on noin 1500 oppilasta. Kaupungissa on myös lukio, jossa opiskelee 300 opiskelijaa (Kalajoen kaupunki 2021) ja toisen asteen ammatillinen oppilaitos, Jedu. Jedussa opiskelee yhteensä noin 3500 opiskelijaa seitsemässä eri toimipisteessä; Kalajoella noin 300 henkilöä (Jedu 2021; Siirilä 2021).

Etsivän nuorisotyön toimialueeseeni kuuluu myös Merijärvi, joka sijaitsee noin 30 kilometrin päässä Kalajoelta. Merijärvi on pieni, itsenäinen, kunta. Asukkaita kunnassa on noin 1080 (Tilastokeskus 2021). Kouluja Merijärvellä on vain yksi; Koivupuhdon yhtenäiskoulu. Luokkasteita koulussa on esiopetuksesta yhdeksänteen ja oppilaita noin 170 esikoululaiset mukaan luettuina (Peda.net 2021). Merijärvi ostaa Kalajoen kaupungilta etsivän työn osuuden.

Kalajoella ja Merijärvellä etsivää nuorisotyötä tehdään Jelppiverkon jäsenenä, vaikkakin Kalajoki on työnantaja. Jelppiverkkoa hallinnoidaan Oulaisten kaupungin toimesta ja siihen kuuluu kahdeksan kuntaa; Alavieska, Haapavesi, Kalajoki, Merijärvi, Oulainen, Reisjärvi, Sievi ja Ylivieska. Lisäksi Jelppiverkossa toimii nettietsivä ja verkolla on oma koordinaattori, joka hoitaa muun muassa hankehakemukset ja toimintakertomukset Aluehallintovirastolle (Jelppiverkko 2021). Aluehallintovirasto toimii etsivän nuorisotyön rahoittajana Opetus- ja kulttuuriministeriön kautta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020).

Opinnäytetyössäni haastattelin nuoria sekä heidän parissaan toimivia tahoja ja tein havaintoja kehittämisen työkalua, jonka avulla yhdessä nuoren kanssa pystytään vaikuttamaan hänen kokemukseensa elämästä ja tulevaisuudesta sekä saamaan arvokasta tietoa elämänpolun mahdollisista kivikoista, joihin kannattaa kiinnittää enemmän huomiota niin koulumaailmassa kuin kotiarjessa.

3 OSALLISUUDEN KÄSITTEITÄ

Osallisuutta on monenlaista, sitä annetaan mutta sitä myös otetaan – syrjäytetään eri konteksteissa. Olen työskennellyt eräässä aikuisten ohjaamassa nuorten yhteisössä ja todistanut tilanetta, jossa nuori haistatteli ohjaajalle, joka ei reagoinut tilanteeseen mitenkään. En tiennyt kummasta olin enemmän järkyttynyt – haistattelusta vai siitä, että reagoimattomuudella vietiin nuorelta (mielestäni) ihmisoikeus. Ohjaaja vielä lisäksi totesi, ”ettei tuolle kannata sanoa mitään” kun kysyin, miksi hän ei reagoinut. Näin jälkikäteen olen ymmärtänyt, että tämä nuori ja nuoren ryhmä, mitä hän edusti, oli leimattu ja syrjäytetty osallisuudesta, siitä isommasta yhteisöstä, missä ohjaajakin oli osana. Kasvatustieteen maisteri Eija Reinikainen on kirjoittanut kirjan ”Leimatut lapset – kun koulu ei ymmärrä” (2007) kokemuksistaan laitokoulun, tarkkailuluokan ja lopulta alakoulun opettajana toimiessaan tapaamistaan lapsista ja nuorista; yhteiskunta (tässä myös koulu) onnistuu monella tavalla syrjäyttämään jäseniään, mutta onneksi myös ottamaan osalliseksi. Osallisuus voi siis olla annettua tai otettua. Voi olla osallisena, osallistujana, myös syrjäyttämässä tai mukaan ottajana. Osallistaa voi hyvässä tarkoituksessa tai sitä voi käyttää negatiivisesti – voi osallistaa olemaan osaton, leima on annettu ja sitä ei asetonnilla puhdisteta, ainakaan helposti.

Valtakunnallisessa nuorisotyön ja –politiikan ohjelmassa (vanupo) 2020-2023 nostetaan esiin osallisuutta. Aiottuja toimenpiteitä on useita, esimerkiksi Oikeusministeriö käynnistää poikkihallinnollisen kansallisen demokratiaohjelman, joka kestää vuoteen 2025 asti. Valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman tiimoilta pannaan toimeen osa demokratiaohjelmassa määritellyistä toimenpiteistä nuorten osallisuuden ja kuulemisen edistämiseksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020, 20). Vanupossa mainitaan lisäksi, että demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen avulla vahvistetaan nuorten osaamispääomaa kouluissa ja oppilaitoksissa. Yhtä aikaa pyritään myös laajempaan osallistumis pohjaan vaikuttajaryhmille muissa vaikuttamisen paikoissa. Nuorten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa edellyttää nuorten tunnistaminen ja tunnustaminen osana päätöksentekoa.

3.1 Osallisuus

Osallisuus tarkoittaa yksilön kiinnittymistä yhteisöön, kokemusta kuulumisesta johonkin ja siitä, että voi vaikuttaa yhteiskunnassa. Osallisuus kehittyy nousevasti ruohonjuuritasolta ylöspäin, toteaa Kaarina Sirviö artikkelissaan Lapsiperheiden terveyden edistäminen – osallistumista ja ennakkointia (2010, 130-150). Gothóni, Hyväri, Kolkka & Vuokila-Oinonen Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2:ssa (2016, 14) toteavat osallisuuden liittyvän tiiviisti johonkin, yhteisöön / yhdyskuntaan, ja sen kautta myös siihen, miten itse kokee oman osallisuutensa. Osallisuus on siis kuulumista johonkin porukkaan ja se voi toimia myös syrjäytymisen vastavoimana (Jelli 2020).

Juha Mäki-Ketelä puhuu väitöskirjassaan *Kiskot vievät elämään – ammatillisessa ja koulutuksellisessa marginaalissa elävien nuorten erilaisia elämänraiteita (2012, 219)* ”mukaan kasvamisesta” tarkoittaen sillä osallisuutta. Mäki-Ketelä toteaa mukaan kasvamisen, osallisuuden, alkavan jo varhaislapsuudessa. Prosessi on kokonaisvaltainen ja pitkä, jonka edetessä yksilö liittyy kokonaisvaltaisesti omaan yhteisöönsä, siihen kuuluviin ihmisiin ja erilaisiin sosiaalisiin järjestelmiin. Osallisuuteen kasvamisen perusta rakentuu sosiaalisen ympäristön ja sosiaalisten verkostojen välillä, kuten vanhempien ja kaikkien niiden ihmisten vaikutuksesta, joiden kanssa yksilö jo lapsuudessaan on tekemisissä; koti, päiväkot, koulut ja niin edelleen.

Omassa elämässä osallisuutta lisätään riittäväällä toimeentulolla, tarpeellisilla palveluilla sekä tilaisuuksilla olla mukana toiminnassa, jossa on mahdollista olla tekemisissä muiden ihmisten kanssa. Ihmisen itsemääräämisoikeus, elämän ennakoitavuuden vahvistaminen sekä elämäntilanteen ja toimintaympäristön ymmärrettävyyden lisääminen ovat myös tärkeitä oman elämän osallisuuden lisäämisessä. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 25).

Erilaiset suhteet yhdistävät ihmisiä toisiinsa, mutta niissä on myös rajansa, jotka ulkoistavat toisia jäseniä yhteisöstä. Nämä rajat ovat jatkuvasti koetuksella; perheisiin tulee uusia jäseniä syntymän kautta ja kuoleman kautta niistä lähdetään, avioliitto/ero, oppilaitokseen tulee uusia opiskelijoita ja joku opiskelija keskeyttää tai valmistuu ja näin poistuu oppilaitoksen yhteisöstä. (Abrams, Hogg & Marques 2005, 1). Osallisuus on siis vahvasti kuulumista johonkin yhteisöön, omaan porukkaan. Se on mukana olemista, yhteisön sääntöjen mukaan elämistä ja vastuun ottamista itsestään ja muista. Aktiivista mukana elämistä.

3.2 Osallistaminen

Osallistamisen käsite kiinnostaa itseäni kovasti. Pidän sitä osallisuuden verbinä, mutta se oli osin väärä tulkinta asiasta. Jelli.fi Tietoa Pohjois-Karjalan yhdistyksistä (2020) määrittelee osallistamisen siten, että siihen liittyy ajatus passiivisesta osallistujasta, joka veloitetaan, tai jolta odotetaan, osallistumista johonkin toimintaan – esimerkiksi yhteiskunnallisiin toimenpiteisiin. Itse ajattelisin esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan olevan tällaista Jellin tarkoittamaa osallistamista.

Samoilla linjoilla on Noora Pyyry 2012 artikkelissaan Nuorten osallisuus tutkimuksessa – Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. Pyyry toteaa sivulla 35 osallistamisen olevan hankala määritelmä, koska siihen sisältyy pyrkimys toisen ihmisen aktivoimisesta ja toimijuuden sekä äänen antamisesta. Se voi myös tarkoittaa sitä, että nuorten omat tavat toimia ja osallistua voidaan helposti ohittaa, lisäksi pitää ottaa huomioon nuorten halu ja/tai haluttomuus osallistua. Osallistamiseen pitää suhtautua kriittisesti mutta nuorten osallisuuteen kajoamatta.

Kirjassa Strategiaopas kuntien päättäjille: osallista ja hallitse (2019, 163) Tuomas Harviainen & Janne Tienari mainitsevat osallistamisesta hieman eri sävyyn.

Kun ihminen löytää strategiasta itsensä, hän ottaa strategian omakseen ja alkaa elää sitä käytännön työssään. Tässä osallistaminen ja osallistuminen ovat kriittisessä asemassa: jos kaupungin tai kunnan työntekijät saavat kautta linja osallistua strategian valmisteluun, strategiasta voi tulla oma. Kuulluksi tuleminen tunne on tärkeä, sillä se kertoo siitä, että strategiaa tehdään yhdessä.

Mielestäni tässä kuntapäättäjille suunnatussa vinkissä kiteytyy myös nuorten kanssa tehtävä osallisuus ja osallistamistyö: kun nuoret saavat itse olla osallisina alusta alkaen, heille itselleen sopivalla ja toimivalla tavalla, he aktivoituvat omasta tahdostaan ja ottavat asian omakseen. He kokevat tulevansa kuulluksi ja nähdyksi ja näin ollen sitoutuvat käsillä olevaan asiaan ja osallistuvat.

3.3 Osallistuminen

Osallistumisella on toimintaympäristöistä riippuen erilaisia tasoja ja se voi olla eri vahvuista. Toiminnan vahvuutta on kuvattu kolmiportaisella asteikolla, jossa ensimmäinen askelma kuvaa osallistumista passiivisena vastaanottajana – osallistumisena valmiiksi tehtyyn toimintaan, jossa osallistujalta ei vaadita kummempaa sitoutumista. Toiselle askelmalle noustessa osallistuminen on kanta-aottavaa, eli osallistumisen tapa on annettu valmiiksi mutta osallistujalla on

mahdollista vaikuttaa ja ottaa kantaa johonkin asiaan. Kolmas, ylin, porras on ajateltu olevan niin sanottua toteuttavaa osallistumista. Toteuttava osallistuminen tarkoittaa aktiivista toteuttamisen mukana olemista, sen määrittelyä ja suunnittelua sekä arviointia. (Nivala 2010, 112-114).

Kuva 1. Osallistumisen vahvuutta kuvaava kolmiportainen asteikko Nivalaa (2010) mukaillen. Alkuperäinen grafiikka Peggy Marco, Pixabay 2015.

Osallisuuden ihanteellisin laatu on puhdas osallistuminen; toiminta, jossa yksilö itsenäisesti, vapaasta tahdostaan, päättää ottaa osaa omaan kiinnostukseensa perustuvaan toimintaan (Siisiäinen 2015).

Kuntalaissa 410/2015, 26 §, määrätään nuorten osallistumisesta seuraavaa:

Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä (*nuorisovaltuusto*) ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Nuorisovaltuusto voi olla useamman kunnan yhteinen.

Nuorisovaltuustolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä kunnan asukkaiden hyvinvointiin, terveyteen, opiskeluun, elinympäristöön, asumiseen tai liikkumiseen sekä muissakin asioissa, joiden nuorisovaltuusto arvioi olevan lasten ja nuorten kannalta merkittäviä. Nuorisovaltuusto tulee ottaa mukaan lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen kunnassa.

Tämän lisäksi Nuorisolaki (2016) antaa lisäohjeistusta asiaan pykälässä 24 todeten, että mitä nuorisolaissa tai muualla laissa on säädetty, kunnan ja valtion viranomaisten pitää tarjota ja

järjestää nuorille mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa niin paikallista, alueellista kuin valtakunnallista nuorisotyötä ja nuorisopolitiikkaan liittyvien asioiden käsittelyyn tai nuoria pitää muuten kuulla edellä mainituissa asioissa. Tämän lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevilla asioissa. Nuorisolain 8§ mukaan kunnalla on myös vastuu muun muassa tukea nuorten kansalaistoimintaa.

Joskus nuoria on vaikea saada osallistumaan laissa mainitun nuorisovaltuuston puitteissa. Nuorisovaltuustot ovat yleensä tarkoitettu 13-18-vuotiaille nuorille, tämä vaihtelee paikkakunta-kohtaisesti (Suomen nuorisovaltuustojen liitto 2021). Välillä nuorisovaltuustot koostuvat ainoastaan peruskouluikäisistä nuorista, jolloin mietin, toteutuuko siinä koko kunnan nuoria koskeva oikeus osallisuuteen tai osallistumiseen, onko yläkouluikäisen nuoren ajatusmaailma sama kuin täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevan, tuleeko täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevien nuorten ääni kuuluviin ja osataanko ottaa kantaa myös heidän näkökulmansa huomioon ottaen? Ikäryhmästä tai koulutusasteen, saati sosiaalisen statuksen mukaista määrittystä ei laissa ole annettu. Nuoria ei voi pakottaa osallistumaan nuorisovaltuustoon, mutta mielestäni olisi hyvä, jos kunnat yrittäisivät panostaa siihen, että mukaan saataisiin monenlaisia, erilaisista asioista kiinnostuneita nuoria annetun ikärajan sisällä.

Nuoret voivat osallistua oman elinpiirinsä kehittämiseen ja päätöksiin myös muuten, ilman nuorisovaltuustoon kuulumista. Nuoret, kuten kuntalaiset yleensäkin, voivat tehdä yksin tai yhdessä aloitteita kuntaan mistä tahansa asiasta; myös kunnan palveluiden kehittämisen osalta. Heillä on Kuntalain (2015, 23§) mukainen oikeus myös saada tietoa aloitteen johdosta suorite-ista toimenpiteistä. Aikamäärettä aloitteen käsittelylle ei ole annettu, ellei aloitteen tekijäryhmä kata vähintään 2% kunnan väkiluvusta. Tässä tilanteessa aloite on käsiteltävä puolen vuoden kuluessa sen vireille tulosta. Toivottavaa varmasti kuitenkin olisi, ettei kuntalaisaloitteiden käsittelyä jätetä hoitamatta pitkäksi aikaa tekipä sen nuori tai aikuinen, vaan se otettaisiin vakavasti ja käsiteltäisiin mahdollisimman pian protokollan mukaisesti. Yleensä kunnat ottavat nuorten tekemät aloitteet innolla vastaan ja haluavat olla mukana mahdollistamassa nuorten osallistumista, mutta joissain kunnissa nuorten tekemiä aloitteita ei oteta tutkimuksen mukaan tosissaan (Patio 2017).

Liisa Häikiö ja Karita Snellman (2017, 118-121) esittävät, että marginaalissa elävien nuorten käsitykset erilaisista osallistumisen mahdollisuuksista ja rajoituksista pitäisi ottaa paremmin huomioon asuinpaikkakuntien kehittämisessä. Aina nuorille mahdolliset rakenteelliset osallistumisen tavat eivät kiinnitä heitä yhteiskuntaan vaan syrjäyttävät siitä. Kaikilla nuorilla ei ole

rakenteelliseen osallistumiseen tarvittavia osallistumistaitoja tai he kokevat epävarmuutta kelpaavatko mukaan. Nuorisofoorumit ja oppilaskunnat ovat myös aikuisten määrittelemiä tapoja osallistua, eivätkä ne tutkimusten mukaan ole nuorten valtaosan omaksumia osallistumistapoja. Nuoret kokevat olevansa eri ääripäissä päättäjien kanssa eivätkä usko itsellään olevan sananvaltaa aikuisten esittämiin päätöksiin. Suomalaisilla nuorilla on kuitenkin kansainvälisesti tarkasteltuna enemmän tietämystä yhteiskunnasta sekä sen toimintatavoista ja erot osaamisessa ovat nuorten kesken pieniä. Itse he kuitenkin tyypillisesti aliarvioivat oman osallistumiskykynsä, taitonsa ja statuksensa.

Suomen nuorisovaltuustojen liitto (2021) yhdessä Allianssin, Kuntaliiton, Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä CIMO:n hallinnoiman Youth in Action-hankkeen kanssa on julkaissut Osallisuusoppaan, jossa otetaan kantaa nuorten moninaiseen osallisuuteen. Se on kuntavaikuttamisen lisäksi oppaan mukaan myös kuulemista (toim. huom. ei pelkästään kuuntelemista), mielipiteen sanomista ja kasvamista siihen, että oman kotikunnan asioista ollaan kiinnostuneita vielä aikuisenakin ja mahdollisena kuntapäätäjänä tulevaisuudessa. Oppaassa todetaan, että kaikkia ihmisiä kiinnostaa heidän oma elinympäristönsä ja jokaisella on siitä mielipide, joka kuitenkin usein jää sanomatta. Sanomatta jäämiseen vaikuttaa muun muassa kuntapäätäjien nahkea suhtautuminen nuoriin ja heidän mielipiteidensä vähättely sekä vaikutusmahdollisuuksien puuttuminen.

Etsivässä nuorisotyössä lähtökohta on nuoren vapaaehtoinen osallistuminen. Työ on aina luotamuksellista, vapaaehtoista sekä maksutonta. Nuori osallistuu sen verran kuin itse haluaa, vaikka yhteistyökumppanit näkisivät osallistumisen olevan riittämätöntä, etsivän nuorisotyön asiakkuus ei voi olla sanktioivaa. Nuori voi niin sanotusti edetä asioissaan paljonkin, mutta toisaalta myös taantua jostain syystä. Etsivän nuorisotyön tarkoitus on kulkea rinnalla ja auttaa nuorta osallistumaan omaan elämäänsä ja sen kulkuun, mutta ei tekemään tai osallistumaan nuoren puolesta. Etsivän työn on myös tärkeää tuoda julki niitä järjestelmän haasteita, palveluvajeita, joihin nuoret voivat kompastua tai minkä tukiverkon läpi nuori voi huomaamatta tipah-
taa. (Into ry 2021). Kokemukseni mukaan nuoren osallistumisen prosessi on kyllä käynnistynyt, jos hän on asiakkaaksi tullut, vaikka taantumista tapahtuisi ja asioiden hoitaminen jostain syystä hidastuisi tai jopa pysähtyisi joksikin aikaa. Näissä tilanteissa etsivän on vain kestävä epä tietoisuutta ja kyseltävä nuorelta kuulumisia, ilman, että on painostava. Nuori aktivoituu jossain vaiheessa ja osallistuu taas asioidensa hoitamiseen.

4 NEET-NUORET

Termi NEET tulee englannin kielisistä sanoista Not in Employment, Education nor Training. Suomen kielistä vastinetta lyhenteelle ei ole. Termipankki (2021) määrittelee NEET-nuoren olevan nuori, joka on koulutuksen ja työn ulkopuolella eikä ole suorittamassa asevelvollisuuttaan tai siviilipalvelusta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö huomauttaa NEET-nuoria käsittelevässä katsauksessaan (2019, 1), etteivät kaikki työn, koulutuksen tai muun palvelun ulkopuolella olevat nuoret kuitenkaan ole syrjäytyneitä, vaan voivat olla esimerkiksi lukemassa ja valmistautumassa pääsykokeisiin, viettämässä välivuotta tai kesätyötöntä kesälomaa. Samassa katsauksessa kuitenkin huomauteetaan, että vuosiksi pitkittyessään joutilaisuus voi olla yhteydessä psyykkisiin ja / tai sosiaalisiin ongelmiin.

Tilastokeskus, Terveiden ja hyvinvoinninlaitos sekä Diakonia-ammattikorkeakoulu (2016) tekivät tutkimuksen NEET-statuksella olevista nuorista käyttäen Kansallista syntymäkohortti 1987-aineistoa, joka sisältää kaikkien Suomessa asuvien vuonna 1987 syntyneiden rekisteritietoja. Näitä tietoja ja nuorten NEET-jaksoja tutkimalla saatiin selville, että vaikka NEET-jaksot ovat aika yleisiäkin kaikenlaisten nuorten elämässä, jotain yhteyksiä syrjäytymisvaaraan tai syrjäytymiseen on.

NEET-nimikkeellä olleilla oli muihin nuoriin verrattuna useammin erilaisia hyvinvointiin liittyviä ongelmia, kuten lisääntynyttä toimeentulotuen tarvetta, mielenterveysongelmia, rikollisuutta, teiniraskauksia sekä kouluttautumattomuutta peruskoulun jälkeen. Tutkimuksessa havaittiin lisäksi, että NEET-vuosien lisääntyessä myös muiden ongelmien ilmaantuminen yleistyy ja vastaavasti ongelmien kasaantuminen ilmenee NEET-vuosien lisääntymisenä. Pelkästään NEET-nuorten määrää seuraamalla ei voida kuitenkaan tehdä hyvinvointiin kaikkia NEET-nuoria koskevia yleistyksiä, vaan pitää seurata niitä nuoria, joilla NEET-vuosia on kertynyt enemmän kuin yksi. (Tilastokeskus, Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Diakonia-ammattikorkeakoulu 2016). Opinnäytetyössä keskitytään NEET-nuorten syrjäytymiseen sekä syrjäytymisen keskeisiin käsitteisiin.

4.1 Syrjäytyminen

Käsitteenä syrjäytyminen on monitulkintainen ja jopa kiistanalainen. Suomessa syrjäytymisellä tarkoitetaan kasautunutta huono-osaisuutta, joka koostuu alhaisesta koulutustasosta, pitkäaikaisesta ja toistuvasta työttömyydestä, erilaisista toimeentulo- ja elämännhallinnallisista ongelmista sekä osattomuudesta yhteiskunnassa. Syrjäytymisen prosessi on usein pitkä ja siihen voi liittyä myös sairautta tai vammaisuutta, erilaista poikkeavaa käyttäytymistä, rikollisuutta sekä päihdeongelmaa. (Kuorelahti & Viitanen 1999, 6). Huono-osaisuuden kasautuminen voi alkaa jo sikiöaikana (Andersson, Eriksson, Hovi, Kajantie, Laivuori & Räikkönen 2013). THL (2021) on samoilla linjoilla ajatuksen kanssa; huono-osaisuus voi olla ylisukupolvista ja ketju voi syntyä muun muassa geneettisten, biologisten, sosioekonomisten sekä psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden summasta. Jos perheellä on haasteita tietyllä elämän osa-alueella, se usein heijastuu lasten hyvinvointiin laajasti monilla eri elämänalueilla.

Lapsuuden elinolot vaikuttavat koulutuspolkuihin ja vanhempien koulutustaso korreloi lasten kouluttautumista; vanhempien elämäntavat ja sosiaalinen asema osin peritään. Koulutuksen tai työn (jopa molempien) ulkopuolelle jääminen voi osittain johtua lapsuudenaikaisesta huono-osaisuudesta. Pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten osuus työttömistä on suuri. (THL 2019). Myös vanhempien suhtautumisella koulutukseen on kokemukseni mukaan suurikin merkitys. Vaikka vanhempi olisi itse matalasti koulutettu, mutta kannustaa lastaan opiskelun pariin, onnistuu nuori venyttämään opintopolkuaan ja kouluttautumaan korkeallekin. Nuori voi myös itse haluta opiskella kohti unelma-ammattiaan, mutta vanhempi saattaa syystä tai toisesta jopa romuttaa haaveet väheksymällä nuoren kykyä ja osaamista. Vaatii nuorelta kovaa tahtoa ja hyvää itsetuntoa jatkaa opiskeluaan, jos ei saa tukea vanhemmiltaan tai kohtaa jopa hyväksymättömyyttä kouluttautumistaan kohtaan. Nurmi (2011, 32) toteaa myös kaveripiirin vaikuttavan koulumenestykseen ja opiskelun kiinnostavuuteen. Hänen mukaansa nuoret hakeutuvat kaveriporukkaan, jonka jäsenet muistuttavat toisiaan esimerkiksi koulumenestyksen osalta. Jos koulunkäynti nähdään kielteisenä ryhmässä, se vahvistaa ryhmän jäsenten ajatuksia asiasta entisestään.

Valdemar Kallunki ja Olli Lehtonen tekivät vuonna 2013 tutkimuksen kymenlaaksolaisten 16-29-vuotiaiden nuorten koetusta syrjäytymisestä puhelinhaastattelemalla 1400 kymenlaakso-laista nuorta. Heidän tuloksistaan ilmeni, että huono-osaisuuden kasaantumisen rinnalla yksi perusta syrjäytymiselle on alisuoriutuminen, joka lisää nuoren kokemaa yksinäisyyttä sekä vä-

hentää tyytyväisyyttä sen hetken elintasoon. Yksinäisyyden kokeminen taas vaikuttaa enemmän syrjäytymiseen kuin elintaso. Lisäksi syrjäytymisvaaraan vaikuttaa nuoren heikko minäkuva sekä itsetunto. Nurmi (2011, 32) kirjoittaa katsauksessaan, että mitätön oppimismotivaatio, epäonnistumisen pelko sekä oppimistilanteiden karttaminen liittyvät myös muihin ongelmiin, kuten masennukseen, ahdistuneisuuteen, aggressiivisuuteen ja levottomuuteen. Tämänkaltaiset ongelmat lisäävät entisestään syrjäytymisriskiä.

4.2 Sosiaalinen vahvistaminen

Sosiaalista vahvistamista on vaikea määritellä tarkasti. Se on tukemista, ohjaamista ja neuvontaa, sitä onko tukea tarjolla oikea-aikaisesti. Yhteisö hyötyy hyvinvoivasta yksilöstä ja yksilö hyvinvoivasta yhteisöstä – kun ihminen voi hyvin, hän jaksaa olla aktiivinen erilaisten yhteisöjen jäsenenä ja erilaiset sosiaaliset yhteisöt osaltaan lisäävät yksittäisen ihmisen hyvinvointia. (Lundbom & Herranen 2011, 6). Tuija Mehtonen (2011, 13) kiteyttää sosiaalisen vahvistamisen mielestäni oivallisesti sanoen, että se on ennaltaehkäisevää, kokonaisvaltaista elämänhallinnan tukemista. Itselleni sosiaalinen vahvistaminen on työni kovaa ydintä. Olen nähnyt, kuinka pienestä voi nuoren itsetunto, käyttäytyminen ja elämä lähteä uusille urille, kun tukea, luottamusta ja ohjausta on tarjolla juuri siinä hetkessä, kun nuori sitä tarvitsee. Kokemus siitä, miten pieni luottamus ja kannustus saa nuoren loistamaan, on kantavana voimana työtä tehdessäni. Sosiaalista vahvistamista on alettu käyttää myös syrjäytymisen ehkäisyn käsitteen synonyyminä, sillä se on vähemmän leimaava ilmaus (Kuure 2015, 26).

Lapissa ja Länsi-Suomessa on saatu hyviä tuloksia etsivän nuorisotyön ja yläkoulun yhteistyöstä. Etsivät ovat tulleet nuorille tutuiksi ja ennaltaehkäiseviä toimiakin on voitu helposti toteuttaa. Kun etsivä nuorisotyö ja sen tekijät ovat olleet nuorille jo entuudestaan tuttuja, on nuoret helpommin ottaneet yhteyttä suoraan etsiviin, joillakin paikkakunnilla jopa puolet yhteydenotoista tuli suoraan nuorilta, kun olivat etsiviin yläkoulussa tutustuneet. (Kapanen 2015, 77). Tämä on myös oma kokemukseni Keski-Suomesta. Yläkouluissa tehtävä työ on vain rajattava sopimaan etsivän nuorisotyön raameihin, jotka määrittelee Aluehallintovirasto sekä Etsivän nuorisotyön käsikirja, joka julkaistiin Etsivän nuorisotyön osaamiskeskus Into ry:n toimesta vuonna 2018. Etsivä ei voi toimia koulunkäynnin ohjaajana, jumppakerhon vetäjänä tai välituntivalvojana. Etsivän nuorisotyön tarkoitus on täydentää olemassa olevia palveluita, ei korvata niitä ja niinpä kouluissakin pitää ensisijaisesti käyttää peruskoulun tarjoamia palveluita ohjaukseen, ryhmän vetämiseen jne. Mukana täytyy olla ennaltaehkäisevä ja etsivään työhön

sopiva eetos – jokin syvempi merkitys, esimerkiksi minäpystyvyyden, itsetunnon tai sosiaalisten taitojen piirissä.

Nurmen (2011, 32) mukaan syrjäytymiseen voidaan vaikuttaa, kun syrjäytyminen on ”vasta” todennäköinen mahdollisuus, esimerkiksi peruskoulussa tai ammattiopistossa. On tärkeää selvittää, onko nuorella oppimisvaikeuksia ja millaisia ne ovat, onko nuorella mielenterveydellisiä haasteita tai päihteidenkäyttöä ja minkälaista kuntoutusta nuori niihin ehkä tarvitsisi. Onko nuoren kaveripiiri minkälainen, onko luotettavia aikuiskontakteja ja onko nuorella realistisia koulutus suunnitelmia. Syrjäytymiseen voidaan pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi erilaisilla työpaikoilla tai etsivällä nuorisotyöllä. Nurmi jatkaa, että nuoren integroiminen yhteiskuntaan pitäisi pyrkiä tekemään yhteistyössä nuoren kanssa mm selvittämällä yhdessä nuoren kera minkälainen hänen tulevaisuutensa voisi olla ja mitä vaihtoehtoja voisi olla. Auttamalla nuorta asettamaan realistisia koulutus- ja uratavoitteita ja tekemään konkreettisia suunnitelmia näiden saavuttamiseksi sekä auttamalla nuorta löytämään sosiaalisia verkostoja, jotka auttavat tehtyjen suunnitelmien toteutumisessa. Nämä verkostot koostuvat parhaimmassa tilanteessa työntekijöistä, jotka työskentelevät nuoria kiinnostavilla aloilla ja joilla on työ- ja elämäkokemusta jonkin verran. Esimerkkinä voisin todeta joustavan perusopetuksen piirissä olevat nuoret, jotka työskentelevät osan työviikostaan eri yrityksissä. Jos nuoret saavat hyvää palautetta ja heidät otetaan mestari-kisälli-tyyppisesti vastaan, voidaan heidän itsetuntoaan ja minäpystyvyyttään kehittää ja vaikuttaa syrjäytymisriskiin tätä kautta.

Keski-Suomen yhteisöjen tuki ry:n Paikko osaamistodistukset tuovat osaamisen näkyväksi ja nostaa osaltaan ihmisen minäpystyvyyttä ja itsetuntoa. Paikon idea on antaa todistus osaamisesta, joka on todennettu Paikon tunnistamissa oppimisympäristöissä kuten esimerkiksi työpaikoilla tai yrityksissä. Todistuksella voi todentaa osaamisensa työtä hakiessa tai kouluun hakeutuessaan ja saada jopa hyväksilukuja osaamispisteisiin ja näin lyhentää oppilaitoksessa opiskelun aikaa. Paikko-todistuksia lähdettiin tekemään Keski-Suomessa Paikko-hankkeen puitteissa. Hanke päättyi 2018 ja on jatkunut sen jälkeen itsenäisenä toimijana. Hankkeen päättymisen jälkeen Paikko on lähtenyt laajentumaan ympäri Suomen. (Paikko 2021). Kalajoella Paikko tunnisti ensimmäiset oppimisympäristöt syksyllä 2020. Olen Keski-Suomessa toiminut osaamistodistusvastaavana ja kirjoittanut kaksi Paikko-todistusta nuorille jopo-oppilaille. Olin myös kertomassa omia kokemuksiani Kalajoella marraskuussa 2020 kun oppimisympäristö

käytiin Paikon toimesta tunnistamassa. Todistuksella osoitetaan osaaminen tietystä osaamisalasta, ei siis koko tutkinnosta. Paikko-todistuksen hienous on mielestäni siinä, että siinä ei ole yläikärajaa. Se on tarkoitettu jopo-oppilaista aikuisiin (Paikko 2021).

Minäpystyvyys on yksi sosiaalisen vahvistamisen osa-alue ja ehkäisee osaltaan syrjäytymistä. Minäpystyvyydellä tarkoitetaan henkilön itsensä uskomuksia kyvyistään toiminnan ja käyttäytymisen osalta. Minäpystyvyys eroaa itsetunnosta ja itseluottamuksesta siinä, että minäpystyvyys liittyy omien kykyjensä arviointiin ja itsetunto ja –luottamus enemmän oman arvon arviointiin. (Luukkonen 2019, 10). Minäpystyvyys vahvistuu yhteisön antamasta palautteesta, joka kohdistuu toimintaan (Kuure 2015, 19). Jos nuori saa kuulla jatkuvasti tekevänsä väärin tai olevansa vääränlainen, hänen minäpystyvyytensä ei kärsii.

Jenni Pasma on Pro-gradu-tutkielmassaan (2012) tutkinut opettajan vuorovaikutustyyliä ja minäpystyvyyttä. Opettajan vuorovaikutustyyllillä on merkitys siinä, minkälaiseksi oppilaan minäpystyvyys-käsitys muodostuu. Pasma kirjoittaa tutkielmansa sivuilla 2-5 opettajan vuorovaikutustyylin olevan kokoelma asenteita, käyttäytymistä ja sanattomia ilmaisuja, jotka vaikuttavat opettaja-lapsi-vuorovaikutukseen eri tilanteissa, myös vanhemmuustyyliä koostuvat samoista teemoista. Vuorovaikutusteemat sisältävät neljä erilaista kategoriaa:

- auktoritatiivinen, joka sallii lapselle autonomian ja yksilöllisyyden, mutta arvostaa myös järjestystä ja säännönmukaisuutta. Aikuiset ovat kasvattajina sekä kontrolloivia että lämpimiä ja keskustelevat lasten kanssa ja ovat kiinnostuneita heidän ajatuksistaan. Lapsista tulee itsenäisiä, kunnianhimoisia, itsesäätelykykyisiä ja akateemisesti pätevämpiä. Koulussa lapset ovat myös tyytyväisempiä ja motivoituneempia sekä sosiaalisempia.
- autoritaarinen, joka arvostaa tottelevaisuutta ja suosii rankaisuvia ja voimakkaitakin toimenpiteitä lapsen tahtoa hillitäkseen. Aikuinen ei suosi keskusteluita lapsen kanssa, vaan vaatii tahtonsa hyväksymistä ilman kyseenalaistamista. Autoritaarisen kasvatuksen saaneilla lapsilla on todettu olevan paljon ongelmia; he ovat vähemmän itsenäisiä, sosiaalisia tai kognitiivisesti kyvykkäitä. Koulussa oppilaat usein vähättelevät omia kykyjään ja osoittavat välinpitämättömyyttä koulua kohtaan. Tyyli on voinut lisätä myös oppilaan ahdistusta.
- salliva, joka ei käytä kasvatuksessa juuri lainkaan rankaisukeinoja. Salliva hyväksyy ja myöntyy lapsen impulsseihin, haluihin ja käyttäytymiseen. Lapsen kanssa keskustellaan käytetyistä menettelytavoista ja selitetään sääntöjä. Salliva aikuinen on lämmin ja vähän

kontrolloiva. Kasvatustyyli on epäjohdonmukainen, vaikka samalla autonomiaa tukeva ja lapsen asioista kiinnostunut. Koulussa salliva kasvatustyyli voi aiheuttaa heikompaakaan akateemista suoriutumista.

- laiminlyövä, joka on vain vähän sekä kontrolloiva että lämmin lapsia kohtaan. Laiminlyövä kasvattaja ei jäsentele, järjestele, rankaise tai valvo lapsia (vanhempina eivät osallistu lastensa elämään). Laiminlyövän kasvattajan vuorovaikutustyyli on rajoittunutta sekä tunneperäisen tuen osoittamisessa että oppilaiden käytöksen kontrollin suhteen. Laiminlyövän kasvatuksen saaneet lapset menestyvät kaikkein huonoiten ja ovat vähiten pystyviä edellä luetelluista ryhmistä. Lapset ovat usein epäsosiaalisia, itsesäätelyn kanssa on suuria ongelmia, he vastustavat vanhempia roolimalleina ja ovat epäkypsiä. Lisäksi he menestyvät akateemisesti huonosti ja joutuvat helpommin ongelmiin opettajien kanssa, verrattuna heihin, jotka saavat enemmän tukea opettajiltaan.

Pasma nostaa vuorovaikutusteemojen lisäksi vielä psykologisen kontrollin, jolla tarkoitetaan lapsen psykologisen ja tunneilmaisun kehityksen kontrollointia mm. syyllistämisen, pettymyksen tunteen ilmaisun, häpeän tai rakkauden kieltämisen kautta. Psykologista kontrollointia on tutkittu kouluissa vain vähän, mutta psykologisesti kontrolloivien vanhempien lapsista tiedetään, että heillä on muita useammin sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia sekä alhainen itsetunto. Opettajan käytöksenä psykologinen kontrolli on yhteydessä oppilaan itsesääteilyosaamiseen sekä koulusaavutuksiin. Opettajan työkokemus tai sukupuoli ei näyttäisi vaikuttavan vuorovaikutustyyliin, tutkimuksia on tehty vähän ja niistä on saatu ristiriitaista tietoa. Kontrolloivuuden on kuitenkin havaittu vähenevän, mitä kauemmin opettajalla on työkokemusta.

Minäpystyvyys, itsetunto ja –luottamus kasvattavat myös resilienssiä, joka on tärkeä osa sosiaalista vahvistamista. Resilienssi tarkoittaa sitkeyttä ”nousta” aina uudelleen vaikeuksia kohdattaessa; taipua saa, muttei katketa – tyyppistä mottoa. Marko Elovainion ja Matti Kortteisen (2012, 153-163) ”Millä tavoin huono-osaisuus periytyy”-artikkelin mukaan resilienssi liittyy ihmisten kykyyn olla ympäristönsä kanssa sosiaalisessa vaikutuksessa siten, että se tukee heidän hyvinvointiaan. Sosiaalinen resilienssi tarkoittaa kykyä käsitellä yksilöön itseensä kohdistuva leimaamista. Ne ihmiset, joilla on vahvat sosiaaliset verkostot, selviävät elämän vastoinkäymisistä paremmin ja säilyttävät toimintakykynsä kuin ne, jotka eivät luota omaan sosiaaliseen ympäristöönsä, eli muihin ihmisiin. Elovainion ja Kortteisen tutkimuksen mukaan näyttää siltä, että varsinkin heikko sosiaalinen resilienssi periytyy vanhemmilta lapsille, ei niinkään köyhyyskulttuurin mukainen huono-osaisuus.

Merkityksellisyyden kokeminen on myös osa minäpystyvyyttä sekä sosiaalista vahvistumista. Psykologiaa-blogissa blogikirjoituksessaan *Elämän suurten kysymysten äärellä – mistä syntyy merkityksellinen elämä?* (2018) kirjoittajat Hanna Partanen (psykologian opiskelija) sekä Jaakko Sahimaa (organisaatiopsykologi) pohtivat merkityksellisyyden sisäsyntyistä tarvetta. Tästä tarpeesta on kirjoittajien mukaan psykiatri Viktor Frankl (1905-1997) todennut ihmisen tärkeimmäksi liikkeellepanevaksi voimaksi tarpeen löytää omalle elämälleen tarkoitus, merkityksellisyys. Frankl myös totesi, ettei elämäntarkoitus löydy jatkuvasta itsetutkiskelusta vaan yksilön itsensä ulkopuolelta – muita auttamalla. Partanen ja Sahimaa muistuttavat myös, että vapaus valita tuo mukanaan vastuun. Vastuun ottaminen taas tuo merkityksellisyyden tunteen elämään – yksilö on vastuussa tekemisistään itselleen, mutta myös ympäristölleen.

Edelleen samassa blogikirjoituksessa mainitaan merkityksellisyyden kokemuksen vaativan sen, että ihmisten psykologiset perustarpeet ovat tyydyttyneet. Nämä perustarpeet määrittää motivaatio- / itseohjautuvuusteoria:

- autonomia; yksilö voi tehdä asioita, mistä on kiinnostunut ja mitkä hän on itse valinnut.
- Kompetenssi; kohdatessaan haasteita, yksilö kokee mahdolliseksi suoriutua niistä ja joissa pääsee hyödyntämään omaa osaamistaan.
- Yhteisöllisyys; kokemus siitä, että kuuluu johonkin sosiaaliseen ympäristöön.
- Hyväntahtoisuus; kokemus siitä, että pystyy omalla toiminnallaan auttamaan ja hyödyntämään muita ihmisiä.

Näiden perustarpeiden toteutuminen ja niiden kautta merkityksellisyyden kokeminen on todettu vaikuttavan sekä yksilön että yhteisön hyvinvointiin.

Sopivia kompetensseja, yhteisöllisyyttä, hyväntahtoisuutta ja autonomiaa tarjoaa esimerkiksi starttivalmennus tai työpajatoiminta. Molempien toiminnan ydin on minäpystyvyyden sekä itsetunnon vahvistaminen ja sitä kautta merkityksellisyyden tunteminen ja osallistuminen yhteiskuntaan. Starttivalmennus sopii paremmin huonokuntoisille nuorille, joilla on vaikeita haasteita elämäntunnon kanssa. Työpajatoiminta sopii paremmin nuorille, joiden elämäntunnon haasteet eivät ole esteenä säännölliseen sitoutumiseen ja vastuulliseen toimimiseen. (Kapanen 2015, 77). Kalajoella starttivalmennusta tarjotaan kaksi kertaa viikossa neljän tunnin ajan/päivä. Starttivalmentajat hakevat suurimman osan nuorista ryhmiin. Osa ryhmäläisistä on kuntouttavan työtoiminnan sopimuksella ja osa niin sanotulla Jelpiverkon sopimuksella, josta ei makseta kulukorvausta. Myös sosiaalisen kuntoutuksen sopimuksella voi ryhmään tulla. Sekä kuntouttavan työtoiminnan että sosiaalisen kuntoutuksen sopimuksista maksetaan 9 euron

kulukorvaus niiltä päiviltä, kun toimenpiteeseen osallistuu (KELA 2021). Starttiryhmässä tarkoituksena on elämänhallinnan parantaminen, sosiaalinen vahvistuminen ja oman polun löytäminen (Jelppiverkko 2020).

Merijärvellä toimii työpaja, joka on tarkoitettu kaikille työikäisille. Nuorten osuus (alle 28-vuotiaat) on enemmistössä suhteessa yli 30-vuotiaisiin. Yleensä pajajaksolle osallistuva nuori on 17-23-vuotias. Heillä ei yleensä ole tutkintoa tai toimeentuloa, joka on suurin motivaattori pajajaksolle osallistumiseen. Elämänhallinta on vaihtelevaa, mutta yleensä heikkoa. Arjenhallinta ja vuorokausirytmien parantaminen ovat toimeentulon ohella syitä tulla jaksolle. Jakso kestää yleensä 3-6kk. Pajajakson jälkeen nuoret harvoin sijoittuvat muualle ainakaan suoraan. Moni nuorista pajalaisista käy kuntouttavan työtoiminnan minimivaatimuksen mukaisen neljän tunnin päivän kerran viikossa. Pajalla voidaan varsinaisen pajatyön lisäksi hoitaa juoksevia asioita kuten esimerkiksi KELA:n lomakkeiden täyttämisiä ja niin edelleen. (Nahkala, 2021).

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen työpaperin kirjoittaneet Isola ym. (2017, 60) antaa ajatuksia osallisuuden seurantaan kunnissa. Se kehottaa kuntia panostamaan asukkaidensa hyvinvointiin palveluiden osallistamisella ja yhteisellä toiminnalla. Työpaperin mukaan hyvinvoinnista huolehtiminen, vastuun ottaminen tai terveellisten valintojen tekeminen ei riitä, mikäli mukana ei ole toimeentuloa, toiveikkuutta ja mahdollisuuksia. Osallisuus on tekijä, joka vaikuttaa mahdollisuuksien huomaamiseen. Jos jotain ei nähdä mahdollisena, sitä ei luonnollisestikaan tavoitella. Joskus motivoitumiseen riittää hyväksyvä katse tai oman jälkensä jättäminen muiden nähtäväksi.

5 MENETELMÄLLISET RATKAISUT

Tutkimusmenetelmäksi valitsin henkilöhaastattelun, jonka tueksi loin ”Elämän neliapila”-koh- taamistyökalun (liite 1), joka kartoittaa nuoren elämää lapsuudesta aikuisuuteen ja hiukan tule- vaankin. Tutkimusmenetelmänä haastattelu on kvalitatiivinen eli laadullinen. Haastattelun tu- kena käytin Elämän neliapila-pohjaa, nauhoitinta sekä kirjasin ylös haastattelua sitä mukaa, kun keskustelimme. Haastattelin muutamaa nuorta Merijärven ja Himangan alueelta sekä lisäksi alueiden kuraattoreita, terveydenhoitajaa sekä työllisyyspalveluiden työntekijää kartoittaakseni ammattilaisten näkökulmia haastatteluista nousseista ilmiöistä.

Valitsin pienen haastateltavien joukon nuorista, joita kaikkia yhdistää sosiaalisen vahvistami- sen tarve ja he edustavat hyvin ikäryhmän erilaisia polkuja. Tutkijana lupasin varjella haasta- teltavieni anonymiteettiä, enkä siksi tässä tutkimuksessa kerro nuorten sukupuolta tai tarkkaa lukumäärää. Osalla oli suunnitelmia tulevaisuudelle, osa ei osannut ajatella tulevaisuudesta suunnitelmallisesti. Kartoitin nuorten menneisyyden kautta tätä päivää. Tulevaisuuden suunni- telmia pohdimme sen kautta, mitä haasteita niiden saavuttamiseksi voi olla ja miten ne saadaan selätettyä, näkökulmana ratkaisukeskeinen ajattelu.

Henkilöhaastattelututkimus oli vapaamuotoinen, mutta siinä oli tietty runko, mitä kautta haas- tattelu eteni. Runko käsittää alustavia kysymyksiä eri aihepiireistä, kaikkia kysymyksiä ei ole kirjattu runkoon tai käsitelty riippuen haastateltavasta (liite 2). Halusin nuorten kertovan omin sanoin kysyttävistä asioista, kuten he itse halusivat kertoa. Kuulluksi tuleminen on tärkeää so- siaalisen vahvistumisen osa-alue ja halusin antaa heille äänen sitä enempiä rajaamatta. Mieli ry (2021) listaa viisi syytä, miksi kuulluksi tuleminen on ihmisen psyykelle tärkeää:

Kuulluksi tuleminen vahvistaa mielenterveyttämme ja hyvinvointiamme. Kun tu- lemme kuulluksi, koemme olevamme tärkeitä ja hyväksytyjä.

Kuunteleminen syventää ihmissuhteitamme. Kokemusten ja jakaminen ja asioiden pohtiminen yhdessä lisäävät keskinäistä luottamusta.

Kuulluksi tuleminen lisää itsemyötätuntoa. Suhtaudumme usein itseemme turhan ankarasti. Se, että joku toinen suhtautuu meihin lempeästi, auttaa suhtautumaan it- seemme armollisemmin.

Kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen parantavat fyysistä terveyttämme. Lämmin, aito vuorovaikutus rentouttaa. Se laskee sydämen sykettä ja verenpainetta ja lisää mielihyvähormonien eritystä kehossamme.

Kuunteleminen lisää yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. Aito kiinnostus toista koh- taan tarjoaa mahdollisuuden oppia uutta ja auttaa ymmärtämään erilaisuutta.

Psykologi Tony Dunderfelt (2021) toteaa, että ihminen, joka tulee kuulluksi, kokee tulevansa arvostetuksi ihmisenä ja että hänen näkökulmansa otetaan huomioon, vaikkei ihmisenä ole täydellinen. Kun ihminen tulee kuulluksi, hän oppii myös itsestään enemmän, koska puhumisen ja kuulluksi tulemisen kautta saa ajatuksensa ja tunteensa uuteen järjestykseen.

Koska haastateltavien otanta on pieni ja tarinat ovat henkilökohtaisia ja niissä on paljon henkilö tietoja sekä muuta tunnistettavaa, en liitä litterointeja opinnäytteeseeni. Tein nuorille allekirjoittamani salassapitolupauksen (liite 3), jonka annoin jokaiselle erikseen säilytettäväksi. Lupauksessa kerroin nauhoittavani haastattelun ja hävittäväni nauhoitteen heti kun se on mahdollista, viimeistään kun opinnäytetyö on valmis. Lisäksi kerroin anonymiteetistä ja siitä, etten käsittele työssäni mitään tietoja, mistä voisi tunnistaa nuoren tai toimita saamiani yksittäisiä tietoja kolmansille osapuolille.

5.1 Opinnäytetyön tavoite

Opinnäytetyössä kartoitetaan nuoren tilanne ja pohditaan keinoja, joiden avulla tuetaan nuoria oikea-aikaisesti ja löydetään tapoja, joilla vaikutetaan nuoren kanssa yhdessä hänen tilanteeseensa. Tässä työssä kehitin perustaksi pohjan sekä itselleni että muille pienissä maaseutukunnissa työskenteleville etsiville; he voivat rakentaa pohjan päälle oman näköisensä toimintamallin. Työ antaa myös kaupunkiorganisaatiolle lisätietoa siitä, missä vaiheessa ja minne osa nuorista tippuu.

Opinnäytetyöllä aiotaan tehdä tuloksellisempaa työtä NEET-nuorten löytämisessä ja tavoittamisessa juuri Merijärven ja Himangan alueilla, joissa tällä hetkellä ei ole montaa tavoitettua nuorta. Lisäksi opinnäytetyö pyrkii löytämään paikallisesti niitä tilanteita, joissa nuori on vaarassa tipahtaa tukiverkoston läpi. Etsivä nuorisotyö on aina nuorelle vapaaehtoista (Nuorisolaki 2016, 10§), mutta nuorella on oltava mahdollisuus osallistua palveluun myös siinä tilanteessa, ettei kykene itse ottamaan yhteyttä.

5.2 Tutkimuskysymys ja analyysimenetelmä

Tutkimuskysymyksenä työssä oli ”miten olisi pitänyt olla, että haluaisit nyt osallistua ja vaikuttaa omaan elämääsi enemmän ja asiat paranisivat”. Lähdin selvittämään tätä henkilöhaastatteluin ja kysymällä valitulta haastateltavien joukolta heidän lapsuudestaan, kouluajastaan sekä nykyisyydestään sekä myös vähän mahdollisista tulevaisuuden toiveistaan.

Analyysimenetelmänä on käytetty abduktiivista analyysiä. Abduktiivisessa analyysissä tulokset ja teoria muodostetaan aineiston ja teoreettisen näkökulman pohjalta, näkökulma myös ohjaa tutkimuskysymysten muodostumista (Jyväskylän yliopisto 2018). Sekä nuorten että ammattilaisten haastatteluvastausten ja teoreettisen aineiston välillä vallitsee yhteys, ne vahvistavat toisiaan tahtomattaankin. Muistiinpanojen, haastattelulitterointien ja havaintojen pohjalta aineistosta nousi esille asioita, joita käsittelen enemmän kappaleessa 6 Tulokset ja analysointi.

Analyysin toteutin luokittelemalla saatujen vastausten aihepiirejä niin nuorten kuin ammattilaistenkin osalta. Yhdistin vastauksia saaden sekä yhteneväisiä että toisistaan poikkeavia näkökulmia. Nuorten ja haastateltujen ammattilaisten näkökulmat poikkesivat vain osin toisistaan ja aiemmissa luvuissa käsitellyt teoriat tukivat vastauksia. Nuorten haastattelut nauhoitettiin, kirjattiin tarkkoina muistiinpanoina sekä litteroitiin. Ammattilaisten haastattelut kirjattiin tarkkoina muistiinpanoina sitä mukaan, kun haastattelu eteni. Ammattilaisilta kysyttiin niistä teemoista, mitkä olivat nuorten haastatteluista nousseet esiin. Litterointeja ei ole liitetty oppinnäytetyöhön, koska otanta oli pieni ja nuorille luvattiin täysi anonymiteetti.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytin henkilöhaastattelua, jonka pohjalle loin rungon ”Elämän neliapila”. Pohdin, miten syrjässä olevat nuoret parhaiten kertoisivat tarinaansa ja tutkin jo olemassa olevia etsivään nuorisotyöhön kehitettyjä työkaluja. Ne eivät mielestäni täysin istuneet tarkoitukseeni ja aloin hahmotella itselleni sopivampaa työkalua nuorten kohtaamiseen. Halusin tietää nuorten elämänpolun lapsuudesta tähän päivään ja näin Elämän neliapila-kohtaamistyökalu runkokysymyksineen alkoi hahmottua mielessäni.

Elämän neliapilan kautta kartoitan haastateltavan nuoren elämää lapsuuden, kouluajan ja nykyisyyden kautta ja kysyn mahdollisia tulevaisuuden toiveita. Tein rungon tueksi myös taustakysymyksiä eri osa-alueilta. Haastattelut tallensin nauhurilla ja tein haastattelun aikana myös tarkat muistiinpanot. Ammattilaisten haastattelut tein nuorten haastattelujen pohjalta nousseiden ilmiöiden kautta yleisesti ja kyselin aiheista tarkoittaen sekä Himankaa että Merijärveä. Haastattelin kouluterveydenhoitajaa, kahta kuraattoria, jotka toimivat sekä Merijärven ja Himangan peruskouluissa että myös toisen asteen oppilaitoksissa sekä työllisyyspalveluiden työntekijää Merijärven osalta.

5.4 Elämän neliapila

Elämän neliapila-kohtaamistyökalu (liite 1) koostuu kolmesta eri vaiheesta; lapsuusaika, koulu-aika ja nykyisyys. Lapsuusaika-vaiheessa kysytään, minkälainen haastateltavan luonne on ollut lapsena, mikä oli hyvin, oliko ongelmia jonkun asian kanssa ja miten olisi pitänyt olla, että asiat olisivat olleet paremmin. Kouluaikaa kartoitetaan kysymällä, mikä rooli haastatellulla oli koulussa, mikä oli hyvin, minkälaisia ongelmia oli ja miten asioiden olisi pitänyt olla, että ne olisivat olleen paremmin. Lapsuus- ja koulu-aika-vaiheiden kysymyspohjat ovat neliapilan muotoiset ja niissä on tilaa tehdä muistiinpanoja joko haastattelijan tai haastateltavan toimesta. Nykyisyyteen päästään kysymällä, minkälainen tilanne on nyt, onko elämässä haasteita, miten asioiden pitäisi olla ja lopuksi mietitään ratkaisukeskeisesti, minkälainen elämä on haastattelupäivästä tasan vuoden päästä. Tässä vaiheessa ei käytetä sanaa ”toivoisin” tai mitään muitakaan ehdollisia ilmaisuja, vaan mietitään, **miten asia on** vuoden päästä. Nykyisyys-vaiheessa neliapila on muotoutunut elämänkaareksi, jossa tilanne johtaa toiseen, joka johtaa kolmanteen jne.

Elämän neliapilan idea on, että nuori saa omin sanoin kertoa elämästään sen, minkä haluaa niin laajasti tai suppeasti kuin haluaa. Nuori tulee kuulluksi ja nähdyksi, hänen elämäntarinansa tulee kerrotuksi ja kohdatuksi sellaisena kuin nuori sen itse näkee ja kokee. Taustalla on kuitenkin runkokysymyksiä, jotka auttavat nuorta saamaan kiinni ajatuksesta ja toisaalta auttavat haastattelijaa jäsentämään haastattelua. Runkokysymykset käsittelevät muuttoa, turvallisia aikuisia, päihde- ja mielenterveysongelmia ja esimerkiksi neuropsykiatrisia ominaisuuksia ja niiden huomioimista. Runkokysymykset voivat olla erilaisia, ne ovat vapaasti muokattavissa ja tässä vain suuntaa antamassa.

Elämän neliapilaa käyttämällä voi päästä syvällekin nuoren elämään ja ajatuksiin. Haastattelijan on oltava valmis vastaanottamaan myös raadollisia elämäntarinoita ja tietoja, mikäli nuori niistä haluaa kertoa. Työkalu on kohtaamistyökalu ja käytännönkokemukseni mukaan toimii hyvin myös sosiaalisen vahvistamisen työkaluna. Uskon, että jos nuoret kokevat tulleen kuulluksi ja nähdyksi ja heidän toiveensa otetaan tosissaan, syrjästä halutaan osallistua ja päästä osallisuuteen. Se parantaa elämänlaatua minkä ikäisenä tahansa.

Voidakseen olla arvokas omissa silmissään, on ihmisen ensin oltava arvokas muiden silmissä. Kuultuna, nähtynä, arvostettuna, ymmärrettynä ja merkityksellisenä osana erilaisia yhteisöjä eläminen on osallisuutta omassa elämässä. Yksilön on pystyttävä vaikuttamaan palveluihinsa, toimintaansa ja elämänsä kulkuun. (Isola ym. 2017, 25).

6 TULOKSET JA ANALYSOINTI

Haastattelin muutamaa nuorta Merijärven ja Himangan alueelta sekä lisäksi alueiden kuraattoreita, terveydenhoitajaa sekä työllisyyspalveluiden työntekijää kartoittaakseni ammattilaisten näkökulmia haastatteluista nousseista ilmiöistä. Kerron rinnakkain molempien näkökulmien kautta tilanteesta kunkin tarkasteleman alueen osalta. Ammatillaiset puhuvat nykyhetkestä ja nuoret omasta kouluajastaan, josta voi olla jo useampi vuosi. Aikamääreiden eroavaisuudesta johtuen välillä puhutaan menneisyydestä (nuoret) ja välillä tästä hetkestä (ammattilaiset).

Haastateltavat nuoret ovat olleet pääsääntöisesti tyytyväisiä elämiinsä lapsuusaikana, mutta perheen taloudellinen tilanne on jäänyt kaihtamaan, vaikka jokaisella on ollut kaikki tarpeellinen. Olisi ollut mukava käydä perheen kanssa matkoilla. Lisäksi isien läsnäoloa olisi moni toivonut enemmän, mutta olosuhteiden vuoksi se ei aina ole onnistunut. Haastateltavat ovat olleet luonteeltaan vilkkaita ja meneviä, sosiaalisia mutta joissain tilanteissa vetäytyviä. Lapsuus- ja kouluajana kaikilla on ollut harrastuksia, kavereita ja paljon hyvää, joskin elämässä on ollut myös ikäviä asioita.

Nuorten haastateltujen nykyarki on yksitoikkoista olemista, jopa tylsää. Heistä osa on tällä hetkellä koulussa, osa on yrittänyt olla, muttei ole kiinnittynyt sinne syystä tai toisesta; alla voi olla useitakin alakokeiluja. Elämäntavat ovat epäsäännölliset ja epäterveelliset; vuorokausirytmä on sekaisin ja syöminen on huonoa. Uupumus ja väsymys vaivaavat suurinta osaa haastatelluista, muutama on käynyt hakemassa lääkäriltä apua tilaansa. Osa lääkitsee itseään päih-teillä neuropsykiatrisia oireitaan tai uupumustaan helpottaakseen. Taloudellinen tilanne on kaikilla heikko ja suurin osa yrittää osallistua sen vuoksi erilaisiin toimenpiteisiin, jotta saisivat jotain yhteiskunnan myöntämää vastikkeellista tukea. Sosiaalisesti kaikilla menee hyvin, kavereita on oman paikkakunnan lisäksi ympäri Suomen.

Sekä Merijärvellä että Himangalla on pienet koulut, joissa henkilökunta voi tuntea perhettä parinkin sukupolven ajalta. Perheet tunnetaan hyvin. Koulussa ja vapaa-ajalla on samat nuoret keskenään tekemisissä, välimatkat muualle ovat pitkähköt eikä joukkoliikenne toimi. Tästä johtuen harrastuksiinkin voidaan joutua jäämään omalle kylälle, eikä päästä harrastamaan sitä, mikä aidosti kiinnostaisi tai näkemään muita nuoria edes harrastusten parissa. Piirit ovat niin sanotusti pienet ja rajatut. Kaveriasioissa on pienellä paikkakunnalla vaikea saada tukea, jos kavereita ei ole; ketään ei voi pakottaa olemaan toisen kaveri. Kaverittomuus voi ahdistaa lapsia ja nuoria ja se voi olla jopa syy siihen, ettei kouluun aina haluta lähteä ja lapsi / nuori päätyy

olemaan koulusta luvattomasti pois. Aiemmin kuraattori on ehtinyt pitämään kaveri- ja koulu-kiusaamiseen liittyviä oppitunteja peruskoulussa, mutta nykyään aika menee ns. ”tulipalojen sammutteluun”. Oppilasmäärät ovat kasvaneet ja taas vastaavasti kuraattoripalvelut vähentyneet resurssipulan vuoksi, välillä on voinut olla jopa tilanteita, ettei oppilas ole saanut apua ollenkaan henkilökuntapulan vuoksi.

Perheiden sitoutuminen lapsen tai nuoren tukemiseen ja koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön on vaihtelevaa. Ongelmat voivat näkyä jo alakoulun ensimmäisillä luokilla, mutta mikäli niin sanotusti lastensuojelulliset perusteet eivät täyty, ei niihin välttämättä ole helppo puuttua. Ammattilaisten mielestä erilaisia tukitoimia perheiden avuksi pitäisi edelleen kehittää ja yhteistyön rakentaminen aloittaa jo alaluokilta lähtien. Mikäli perhe ei ole sitoutunut koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön, voivat vanhemmat vähätellä ongelmia ja myöhemmässä vaiheessa sulkea silmänsä jopa huumekokeiluilta ja tasoittaa nuoren tietä tarpeettoman paljon tehden nuoren vastuuntunnon kehittymisestä vaikeaa. Myös työpajalla näkyy perheiden nuorelle antama tuki. Mikäli nuoren opiskelu on keskeytynyt, kasvatus on ollut rajatonta tai nuori on muuttanut varhain omilleen, eikä ole oppinut pitämään itsestään tai tekemisistään huolta, riski pajajakson katkeamiselle poissaolojen vuoksi on suuri. Mikäli nuori on saanut tutkinnon suoritettua ja kotona on ollut jämäkämpi kasvatus, saa nuori pajajaksonsa kunnialla päätökseen.

Ammattilaisten mielestä nuoret saattavat odottaa peruskoulun päättymistä hyvinkin hartaasti, jotta voivat aloittaa niin sanotusti puhtaalta pöydältä ja jättää ehkä jopa koko peruskoulun ajan mukana roikkuneen leimansa taakseen. Leimaantuminen voi tapahtua niin muiden oppilaiden kuin opettajienkin puolelta. Joskus myös nuoren vanhempien koulumenestys tai rooli voi olla varjona, jopa taakkana, nykypäivän nuorilla. Välillä jopa arvosanoja on saatu sen perusteella, miten oma huoltaja on samassa aineessa aikoinaan menestynyt. Myös huoltajan luonne ja rooli saattoivat olla henkilökunnan tuoreessa muistissa ja värittää myös tämän päivän ajatuksia. Nuorten haastatteluista nousi esiin varsinkin pellen rooliin joutuminen. Se saattoi johtua muun muassa neuropsykiatrisista oireista – tilanteisiin jouduttiin tahattomasti tai sitten impulsiivisuus otti vallan, koska leiman koettiin jo olevan niin vahva ja muuttumaton, että ”sama tehdä, kun sitä minulta odotetaan”. Roolista irtipääseminen ei ollut helppoa, eikä opettajan silmissä riittänyt, jos muutaman kerran yritti toimia vastoin ennako-odotuksia.

Erilaisia neuropsykiatrisia (myöhemmin nepsy) ominaisuuksia oli jokaisella haastatellulla. Osalla oli diagnosoitu joko hyper- tai aliaktiivinen neuropsykiatrinen häiriö (ADHD tai ADD) ja osalla oli keskittymisen kanssa muuten ongelmaa ja oireilua. Lääkitys ei ollut kenelläkään

kouluaikana merkittävässä roolissa. Nuoret kokivat, että opettajat eivät osanneet toimia nepsy-oireilevien nuorten kanssa; osa vaati samoja asioita samoilla tavoilla kuin neurotyypillisiltä nuorilta. Mikäli aihe oli kiinnostava, useampi haastateltava oli pystynyt siihen keskittymään mutta jos aihe oli tylsä tai opettaja opetti mielenkiinnottomasti, ei aiheeseen jaksettu paneutua. Nuoret eivät kokeneet saaneensa mitään tukitoimia nepsy-ongelmiinsa kouluaikana, tai sitten se oli ollut riittämätöntä. Osa joutui ongelmiin niin kotonaan kuin koulussa ajautuessaan erilaisiin tilanteisiin. Nuoret kokivat, ettei nepsyä haluttu ymmärtää. Nuorilla oli vahva oikeudentunto, halu tulla nähdyksi ja kohdatuksi omana itsenään eikä niputettuna ja roolitettuna. Epäreiluus ja oikeudenmukaisuuden puuttuminen olivat osalle iso ongelma kouluaikana. Oikeudenmukaisia opettajia ja viranomaisia arvostettiin, mutta jos nuori koki tulleen väärin kohdelluksi tai väärin ymmärretyksi, oli luottamus aikuisiin mennyttä.

Ammattilaisten mielestä neuropsykiatrista osaamista on vaihtelevasti. Oireet jotenkuten tunnistetaan, mutta välillä opettajat saattavat pitää oireilua murrosikään kuuluvaksi. Myös oppimisvaikeudet saatettiin opettajien puolesta laittaa murrosiän piikkiin. Nuorilla oli kokemuksia siitä, etteivät he olleet pyynnöistään huolimatta saaneet tukiovetusta tai, että sitä oli lähtökohtaisesti annettu niille, jotka ainetta jo osasivat. Oli myös kokemuksia opettajista, jotka ottivat asiat vakavasti ja antoivat heti lisäopetusta, jos näytti ettei nuori pysy mukana. Samanlaisia näkemyksiä oli myös haastatelluilla ammattilaisilla. Tunnistamisen osalta olisi parantamisen varaa.

Kouluterveydenhoitajan luo hakeutuu välillä nuoria, jotka ovat tunnistaneeet itse itsessään keskittymisen haasteita. Aliaktiivisuutta ylläpitävä ADD jää helpommin huomaamatta ja yleensä havainnot tuleekin enemmän nuorelta itseltään sekä nuoren huoltajilta, kuin koulun kautta. Perheen havainnot ja tuki ovat avainasemassa niin koululle kuin nuorelle. Välillä koulu ei saa huoltajilta tietoja asiasta ja se osaltaan vaikeuttaa tuen antamista nuorelle. Kotona voivat vanhemmat olla tuskastuneita nepsy-nuoreensa ja ilman heille itselleen annettua tukea on vaarana niin sanotusti nostaa kädet ilmaan ja jättää myös nuori ilman vanhempiensa tukea. Nepsytutkimuksia tehdään Kalajoella säännöllisesti mutta ei tiheästi. Neuropsykiatrin palvelut tuotetaan ostopalveluina noin kerran kuukaudessa, jos tutkimuksiin jonottavia nuoria on tarpeeksi.

Rooli vaikutti myös siihen, tuleeko kiusatuksi. Jos oli kovasti massasta poikkeavan luonteinen, niin kiusaaminen oli todennäköistä. Myös maailmankatsomukselliset erot vaikuttivat osin haitallisesti. Koettiin, että mikäli maailmankatsomus erosi muista, se oli negatiivista ja aiheutti ongelmia kaverisuhteiden luomisessa sekä roolituksessa – rooli annettiin, vaikkei nuorta tunnettu. Haastatellut ammattilaiset kokivat koulukiusaamisen tunnistamisen olevan vaihtelevaa.

Kiusaaminen aiheuttaa matalaa mielialaa, laskee itsetuntoa ja kasvattaa kovaa kuorta, jonka murtamiseen joudutaan tekemään kovasti työtä, kertoivat sekä nuoret että ammattilaiset. Kun kuori on murtunut, voidaan alkaa työstää itsetuntoa ja miettimään syitä sille, miksi kokee olevansa muita huonompi. Nuoret puhuivat uupumuksesta, mielenterveysongelmista ja huonosta itsetunnosta, joka estää opiskeluun hakeutumisen ja jopa tulevaisuudesta haaveilun. Kuitenkin jos nuori on päättänyt lähteä jonkin toimenpiteen piiriin, tulee rikkonaisen taustan omaavan nuoren sisäinen motivaatio sekä halu pärjätä ja päästä elämässä eteenpäin esiin. He haluavat näyttää, että pärjäävät elämässään. (Nahkala 2021).

Kiusaaminen oli haastatelluille nuorille tuttua, osa oli kiusattuja ja osa kiusaajia. Nuoret kokivat välillä tulleet kiusatuiksi myös opettajien taholta, usein annetun roolin vuoksi. Kiusaajaksi oli saattanut tahtomattaan päätyä impulsiivisen luonteensa vuoksi – tilanteisiin oli voinut ajautua huomaamattaan ja tajuta se vasta jälkikäteen. Myös ammattilaiset olivat huomanneet kiusaajaksi ajautumista nuorten parissa. Illalla on voitu huonosti ja päätetty, että ei kiusata enää koskaan, mutta taas myöhemmin porukan mukana ajaututtu tilanteeseen. Jos tähän ei ole opettajien puolesta puututtu tiukasti, on voitu jopa ajatella, ettei kiusaaminen ole niin vakavaa, koska siihen ei puututa tiukemmin.

Haastatellut ammattilaiset kokivat KIVA-koulutoiminnan (Kiusaamisen vastainen-koulutoiminta) toimivan vaihtelevasti, myös koulukiusaaminen tunnistetaan vaihtelevasti. Osin ajatellaan, että KIVA-toimintatapa toimii ja on tehokas, mutta toisaalta ei – jos sitä ei viedä loppuun saakka. KIVA-keskusteluita ja seurantaa on vaihtelevasti, ja vaikka niitä olisi, ei se tarkoita, etteivätkö tilanteet voisi uusia. Vanhempia on välillä kehoitettu ottamaan lapsi mukaan ja menemään kiusaajan kotiovelle selvittämään asiaa kiusaajan vanhempien ja kiusaajan kanssa yhdessä. Nuorilta tuli kovaa kritiikkiä KIVA-koulua kohtaan. Osa koki, että liian monesti kiusattu on joutunut pyytämään kiusaajaltaan anteeksi tai, ettei koulu ole ottanut kiusaamistapausta tarpeeksi vakavasti. Nuoret totesivat, ettei KIVA-koulu toimi.

Ammattilaiset nostivat esiin myös mielenterveyden haasteet. Yläkoulussa nähtävissä on paniikkioireilu, mielialan mataluus ja kova vaativuus itseään kohtaan. Nuorten pääsy yläkoulussa psykiatrisen sairaanhoitajan tapaamiseen on mahdollinen, joskin jonot ovat pitkät. Korona-aika on selvästi venyttänyt jonoja, vaikka ne Kalajoella eivät vielä olekaan yhtä pitkiä kuin monissa muissa kaupungeissa. Kouluilla ei ole omia psykiatrisia sairaanhoitajia, vaan nuoret menevät Kalajoelle Mielenterveys- ja päihdetyö Osviittaan tapaamaan työntekijöitä ajanvarauksella.

Koulut, kuraattorit sekä sosiaalitoimistot ovat tiivistäneet yhteistyötään ja tämä on havaittu toimivaksi käytännöksi.

Viranomaisten pitäisi nuorten mielestä tutkia asioita tarkemmin ennen hätiköidyiltä tuntuja päätöksiä, joilla on kauaskantoisia seurauksia. Osasta nuoria on tuntunut, että heille langetetun leiman vuoksi on lyöty uusi leima ja oletus, jonka mukaan päätöksiä on tehty. Haastatelluista useampi mainitsi, että peruskoulussa pitäisi herkemmin lähettää oireileva nuori psykologille tai muulle vastaavalle toimijalle, ja selvittää juurta jaksain miksi nuori käyttäytyy niin kuin käyttäytyy. Asian selvittäminen auttaisi myös nuoren perhettä jaksamaan ja ohjaamaan nuorta oikeaan suuntaan.

Myös koulun henkilökunnan sisäinen ilmapiiri voi vaikuttaa oppilaisiin. Jos huono mieliala menee opettajan mukana luokkaan, niin nuoret helposti huomaavat ja kommentoivat asiaa jollekin toiselle aikuiselle todeten, että opettajalla oli huono päivä. Varsinkin yläkouluun aloittavat voivat ottaa opettajan huomaamattaan heittämät tiuskaisut itseensä. Sisäisen ilmapiirin vaikutukset nousivat haastatteluissa esiin niin nuorten kuin ammattilaistenkin puheista.

Hyväksynnän hakeminen oli myös yleistä muun muassa päihteitä käyttämällä. Ammatillaiset kertoivat päihdekokeilujen alkaneen joidenkin asiakkaidensa kohdalla jo 8. tai 9. luokalla yläkoulussa. Ammattiopistossa päihteitä näkyy enemmän kuin lukiossa, mutta peruskoulussa ne eivät näy arjessa. Päihdekokeilut ovat alkaneet usein tupakalla, alkoholilla ja kannabiksella. Nuoret kertoivat käyttävänsä päihteitä muun muassa lääkitäkseen itseään. Päihteet saattoivat rauhoittaa muuten levotonta mieltä esimerkiksi neuropsykiatrisissa oireissa tai kohentaa mielialaa; auttaa siis oireisiin, joihin nuoret eivät ole välttämättä saaneet koskaan lääketieteellistä tai toiminnanohjauksellista apua tai tukea. Osalla päihteiden käyttö oli säännöllisempää kuin toisilla.

Tällä hetkellä keskittymisen ongelmat, ryhtymisestä ja väsymys toiminnanohjauksellisten haasteiden kanssa estävät haastateltavilta monia asioita. Uupumus ja väsymys ryhtymisestä lisäksi saa monen jättämään vaikeudet huomioitua ja jatkamaan kuin niitä ei olisikaan, mikä johtaa siihen, että alitajuisesti niiden tietää olevan olemassa ja se aiheuttaa lisää uupumusta ja toivottomuuden tunteita. Myös päihteiden käytön laajuus estää osaa. Riippuvuuksista eroon pääseminen on haasteellista. Mielenterveyden ongelmat ovat myös esteenä elämässä etenemiselle – mikä avuksi, kun mikään ei tunnu auttavan?

Taloudellinen tilanne estää monia asioita, esimerkiksi kulkemisen kouluun toiselle paikkakunnalle. Myös vanhemmilta saatavan tuen puute estää mm. opiskelun – nuoren itsetunto ei riitä opiskeluun tai siihen hakeutumiseen.

Osalla nuorista on haave ja toive opiskelupaikasta omalta tuntuvalla alalla, työn saaminen ja taloustilanteen koheneminen. Toivotaan myös sitä, että lapsuudessa koetut ikävyydet ja vääryydet ovat takanapäin eikä senkaltaista tarvitsisi enää kokea, vaan saisi elää turvallisesti itsestä elämää. Myös uupumuksen/väsymyksen väistymistä toivotaan laajalti. Maailmantilanteen normalisoitumisesta haaveillaan myös, että normaali arki palautuisi ja elämä ilman rajoituksia olisi jälleen mahdollista. Tämä vaikuttaisi myös työn hakuun laajemmalla alueella, jopa eri maista.

Nepsy-oireisiin toivotaan myös enemmän tukea, kuten myös opiskeluun, mutta ei osata sanoittaa minkälaista – ainakin ymmärrystä erilaisuutta ja vaikeuksia kohtaan. Tämä kirvoitti osan myös miettimään, mitä tukea koululta voisi oikeasti saada – ja aikeen ottaa asiasta selvää!

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Alkuperäinen tutkimuskysymys oli ”mitä pitäisi tapahtua, että haluaisit osallistua ja vaikuttaa omaan elämääsi enemmän ja asiat paranisivat”. Tein haastattelut tätä ajatellen, mutta kysymys osoittautui liian epäselväksi eikä vastauksista noussut mitään konkreettista, heti tehtävää, ratkaisua. Vastauksista kävikin ilmi selvästi, mikä on osaltaan ollut syrjäyttämässä nuoria omasta elämästään. Uudeksi tutkimuskysymykseksi muodostui siis ”miten olisi pitänyt olla, että haluaisit nyt osallistua ja vaikuttaa omaan elämääsi enemmän ja asiat paranisivat?”

Tuloksista nousi hyvin vahvasti nuorten ja ammattilaistenkin puolelta neuropsykiatrinen osaaminen ja sen ymmärtäminen. Vaikka ei olisi koulutusta nepsy-asioihin, voi sen silti ottaa huomioon ja ottaa selvää, millä tavalla nepsykirjon nuoria voi ohjata ja tukea oikein. Neuropsykiatrisen diagnoosin merkitystä ei kotimaisissa palvelujärjestelmissä ole tutkittu. Tämä voi johtua osaltaan siitä, että diagnoosi on uudehko, vain parikymmentä vuotta vanha. On mielenkiintoista ja perusteltua miettiä, miksi on oltava auktorisoitu diagnoosi, jotta voi saada tarpeellisia ja sopivia tukitoimia ja palveluita, eli mitä lisäarvoa diagnoosi toisi ja mitä toimintatapojen kyseenalaistaminen palvelee palvelujärjestelmässä? (Sandberg 2016, 40). Myös kuraattori pohti diagnoosin arvoa – se voi pahimmillaan alkaa toteuttaa itseään nuoren alkaessa pitää sitä minuutenaan (Peltokoski, 2021.) Silti, toiminnanohjaus, tuki ja ymmärtäminen auttaisi monia diagnoosituja tai muuten oireilevia nuoria.

Kannattaisin lämpimästi **nepsy-osaamisen lisäämistä peruskoulun ja toisen asteen oppilaitosten opettajille**. Uskon, että osaamisen ja tietämyksen syventäminen ja lisääminen vaikuttaisi myös leimaamisen ja roolituksen vähenemiseen niin nuorten kuin henkilökunnankin osalta. Kun olisi ymmärrystä, ja osaamista, olisi yhteistoimintakin helpompaa ja nuorten kokemus nähdyksi ja kuulluksi tulemisesta olisi vahvemman pohjalla. Vanhemmille on monenlaista vertaistuellista toimintaa ja koulutuksellistakin ryhmää ADHD-liiton järjestämänä. Jos arki tuntuu kuormittavalta, eikä enää oikein tiedä, mitä tehdä, voisi olla hyvä ja voimauttavaakin tutustua liiton tarjontaan. Esimerkiksi Petäjäveden kunta yhteistyössä ADHD-liiton kanssa järjestää Strategia nuorten vanhemmille-nimisen koulutuksen. Siinä annetaan perustietoa ja menetelmiä nuoren positiivisen käytöksen tukemiseksi, vahvistaa vanhempien roolia ja helpottaa perheen arkea. (ADHD-liitto 2021). Liitto varmasti räätälöi myös opettajille vastaavan kurssin, mikäli heillä ei sellaista ole suoraan tarjota.

Nuoret kokivat saaneensa erilaisia rooleja tahtomattaan, tullessaan leimatuiksi niin muiden oppilaiden kuin opettajienkin taholta. Kiinnostavaa oli, että nuorten leimaantuminen saattoi olla ylisukupolvista ja muodostua sen perusteella, miten nuoren vanhempi oli koulussa menestynyt tai minkälainen rooli hänellä oli koulussa ollut. Legenda niin sanotusti jatkoi elämäänsä. Joillakin leima johtui esimerkiksi neuropsykiatrisesta häiriöstä, nuori oli saatettu roolittaa pelleksi, koska ajautui tilanteisiin tai oli impulsiivinen jopa tahtomattaan. Tämä rooli saattoi vaikuttaa siihen, että nuori ei jaksanut yrittää muuttaa rooliaan vaan alkoi toteuttaa roolin ennakkokäsitystä. Tämä jos mikä on nuoren itsetunnon ja minäkäsityksen kehittymisen kannalta tuhoisaa. Mikäli nuorella ei ole vahva resilienssi tai sosiaalinen tuki, hän voi masentua ja tällä voi olla kauaskantoisiakin vaikutuksia. **Kouluissa kannattaisikin kiinnittää huomiota siihen, ettei henkilökunta veisi omia ennakkoluulojaan mukanaan luokkaan tai kohdistaisi niitä nuoreen.**

Kaverisuhteiden rakentaminen voi olla haastavaa pienillä paikkakunnilla, kun samat nuoret ovat yhdessä sekä koulussa että vapaa-ajalla eikä vaihtoehtoja juuri ole. Kuraattori nosti esiin koulunuorisotyön tärkeyden ryhmäytymisissä sekä kaveriasioissa tukemisessa ja yksinäisten nuorten löytämisessä. Merijärvellä aloitti koulunuorisotyöntekijä vuoden 2021 alusta, toimi on yhteinen Alavieskan kunnan kanssa. Koulunuorisotyön tarkoitus Merijärvellä ja Alavieskassa on muun muassa tukea oppilaita ja tehdä yhteistyötä oppilashuollon kanssa. Koulunuorisotyöntekijä kehittää välituntitoimintoja, motivoi nuoria ja kehittää kuntiin digitaalista nuorisotyötä. Hän voi toimia kouluajan ulkopuolella myös nuorisotilalla ja muissa nuorisotyön ympäristöissä. (Merijärven kunta 2020). Merijärven koulunuorisotyöntekijä tekee Sievin seurakunnan nuorisotyöntekijän kanssa erilaisia nuoria kiinnostavia podcasteja nimellä #kahavilla. Niitä voi kuunnella Spotifyn kautta. Merijärvellä koulunuorisotyö on kehittämishanke, jonka rahoittaa Aluehallintovirasto (Aluehallintovirasto 2020.)

Kalajoella koulunuorisotyö on osa nuorisopalveluita ja painottuu tällä hetkellä enemmän Merenojan yhtenäiskouluun johtuen resurssin vähäisyydestä oppilasmäärään nähden. Himangan koululla koulunuorisotyötä tehdään niin paljon kuin se resurssien puitteissa on mahdollista, lähinnä koulunuorisotyö on tällä hetkellä erilaisten tuntien pitämistä, kertoi kuraattori. Ehdottomasti mielestäni **pitää saada koulunuorisotyöhön lisää resurssia**, se ei voi kaupungissa olla yhden ihmisen harteilla, jos kouluja on useampia ja niissä on paljon oppilaita. Koulunuorisotyö on ennaltaehkäisevää ja sosiaalisesti vahvistavaa toimintaa, se vahvistaa osallisuutta ja vähentää syrjäytymistä sekä tukee mielenterveyttä.

Allianssi haastatteli kahta koulunuorisotyöntekijää vuonna 2018. Haastatellut kertoivat näkemysensä siitä, miksi koulunuorisotyö on tärkeää. Sen tärkeys on mielestäni vain kasvanut näiden vuosien aikana ja varsinkin nyt Korona-vuosina se entisestään vahvistuu. Tarja Harju-Karhula sekä Suvi Lappalainen totesivat Allianssin haastattelussa koulunuorisotyön olevan siksi tärkeää, että koululaitos tavoittaa kaikki nuoret. Pahoinvointi on lisääntynyt ja se on tullut näkyvämmäksi ja se liittyy vahvasti kouluun, koska koulu on paikka, missä nuoret viettävät suurimman osan nuoruudestaan. Kouluissa tehtävä nuorisotyö on ennaltaehkäisevää ja tuo koulun arkeen useampia luotettavia aikuisia, joilla on halu ja aikaa auttaa ja kuunnella nuoria monenlaisissa asioissa. Koulunuorisotyö myös tukee vahvasti yhteisöllisyyttä ja osallisuutta arjessa.

Haastatteluista nousi esille nuorten mielenterveyden haasteet. Ammattilaiset kertoivat nuorten kokevan paniikkioireita, mielialan laskua ja vaativuutta itseään kohtaan yläkoulussa. Nuoret puhuivat huonosta itsetunnosta, kaiken valtaavasta ärsytyksestä ja siitä, että jo yläkoulussa pitäisi nuorten helpommin päästä mielenterveyspalveluiden piiriin ja asiat selvitettäisiin juurta jaksain ennen kuin tehdään hätiköidyiltä tuntuvia viranomaispäätöksiä. Kuten ammattilaisten haastatteluista kävi ilmi, pääsee mielenterveyspalveluiden piiriin yläkouluiässä aika hyvin, vaikka jonoa on. Se vaatii kuitenkin, että nuori pääsee Kalajoen keskustassa sijaitsevaan Osviitaan tapaamaan psykiatrista sairaanhoitajaa. Joskus toki henkilökunta käy myös kouluilla tapaamassa nuorta. Mielestäni olisi hyvä, jos resurssit riittäisivät kouluissa vuoropäivin päivystävään psykiatrisen sairaanhoitajan panokseen. Palvelu olisi matalammalla kynnyksellä toimivaa ja nopeammin saatavissa. Nuorten aikuisten, oppivelvollisuutensa jo ylittäneiden, osalta tilanne on ehkä hieman heikompi. Heillekin palvelu on tarjolla, mutta jonot ovat pitkät. Lisäksi Osviitan ajanvarausnumeroon vastataan arkisin vain klo 8-9 välillä. Monella mielenterveyspalveluja tarvitsevalla on vuorokausirytmiksi sekaisin, eivätkä he välttämättä ole hereillä niin aikaisin aamulla. **Mielenterveyspalvelut ovat tärkeitä ja niihin kannattaisi kaupungin satsata entisestään.** Nuorten haastatteluista nousi esiin myös itselääkintä erilaisilla päihdeaineilla. Niillä pyrittiin hallitsemaan muun muassa syvältä kumpuavia ärsytyksen tunteita tai pään sisäistä sekamelskaa. Myös tätä ajatellen olisi hyvä, jos mielenterveyspalveluiden saatavuutta parannettaisiin resurssia lisäämällä.

Nuoret haluavat tulla nähdyiksi ja kuulluiksi omina itsenään, ilman ennako-odotuksia tai –luuloja. Jokaisella on tarina kerrottavanaan. Mietin, mitä konkreettista voin antaa tällä opinnäytetyölläni nuorille. Kehitin Elämän neliapila-kohtaamistyökalun ja kokeilin sitä haastatteluissa. Yllätyin siitä, miten avoimesti ja halukkaasti nuoret kertoivat minulle tarinansa. Heillä oli tarve

tulla kuulluksi ja kohdatuksi. Uskoakseni onnistuin tässä. Se oli yhtä aikaa konkreettinen osoitus nuorille, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä kuunnellaan ja heitä uskotaan ja samalla se antoi heille kokemuksen osallisuudesta, merkityksellisyydestä ja siitä että he ovat arvostettuja yhteiskunnan jäseniä. Mietimme mitä elämä on vuoden päästä. Osa innostui tästä ajattelusta ja teki päätöksen ryhtyä toimeen, osa jäi miettimään mutta toiveikkaasti ja todennäköisesti myöhemmin toimien.

Keski-Suomen sairaanhoitopiirin psykiatrian palvelujohtaja Tuula Metsä on kirjoittanut blogikirjoituksen loppuvuonna 2018 jokaisen ihmisen oikeudesta olla arvokas ja hyväksyty. Hän totesi blogikirjoituksessaan, että jokaisen pitäisi kokea olevansa hyväksyty ja arvokas. Pohja tälle kokemukselle syntyy lapsuudessa, mutta koskaan ei ole myöhäistä vahvistaa tätä kokemusta. On myös meidän muiden asenteista kiinni, miten kohtelemme muita ihmisiä työssä ja vapaa-ajalla. Metsä kehottaa miettimään, annammeko ennakkoluuloillemme tilaa ja tuomitsemeko muun muassa syrjäytyneet ihmiset vai kohtelemmeko kaikkia yhdenvertaisina etsien rakkaita ratkaisuja ja tukemaan syrjäytyneiden selviytymistä.

Luottamus on aina vastavuoroista, kun luotamme toisiin, myös meihin luotetaan. Luottamus syntyy ensin keskustelun kautta, myöhemmin pieninä ja suurempina arkielämän tekoina. Pitkäänkin syrjässä elänyt ihminen löytää omat kykynsä ja oman paikkansa hänelle tärkeässä yhteisössä, todetaan Olli Holmströmin kirjoittamassa artikkelissa vuodelta 2019. **Kuulluksi tuleminen vahvistaa ihmistä ja jokainen on kuulluksi tulemisen arvoinen.** Toivon, että leiman antamisen sijaan annettaisiin ihmisarvo ja haluttaisiin ymmärtää ja tukea nuoria, olivatpa he minkälaisessa elämäntilanteessa tahansa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi oli pitkä, mutta itse työstö intensiivinen. Aloin pohtia aihetta ja sen merkitystä jo opiskelun alkuvaiheessa ja enemmän vuosi sitten. Työpaikan vaihdoksen myötä asia konkretisoitui ja itse työstö tapahtui hyvin intensiivisellä otteella. Mietin, löydänpö Merijärven ja Himangan alueelta haastateltavia nuoria ja mikä on vaihtoehtoinen suunnitelma, mikäli en löydä haastateltavia. Haastateltavien nuorten löytäminen ei lopulta osoittautunut liian vaikeaksi ja ammattilaiset olivat heti yhteistyöhaluisia, kun esitin haastattelupyynnöt. Sain apua ja tukea opinnäytteeseeni myös esihenkilöltäni Kalajoen kulttuuri- ja vapaa-aikajohtajalta, jonka kanssa pidimme aloituspalaverin ja mietimme aihetta ja toteutustapaa.

Sain luotua nuoriin haastateltaviin luottamukselliset välit ja haastattelutilanteessa päästiin hyvinkin henkilökohtaisiin ja syvällisiin aiheisiin. Kehitin Elämän neliapila-kohtaamistyökalun ja kokeilin ideaa haastatteluissa, idea osoittautui toimivaksi. Työkalu oli visuaalinen, siihen pystyi halutessaan kirjoittamaan muistiinpanoja ja se oli jäsenneily selkeästi. Runkokysymykset avasivat vielä lisää annettuja neliapilan pääotsikoita. Nykyisyyden elämäнкаaren kohdalla seuraavaan vaiheeseen päästiin kaaren sisällä olevien pienten nuolten avulla ja ne ohjasivat nuoria ajattelemaan jäsenneily elämänkulkuaan tässä hetkessä ja tulevaisuuden toiveessa. Runkokysymyksissä on kuitenkin se vaara, että ne ohjaavat liiaksi nuoren ajattelua. Yritin esittää runkokysymysten sisältöä niin sanotusti vain sanajonona, jolloin nuori sai vähän kiinni ajatuksesta, mitä kullakin pääotsikolla hain, mutta varoin ohjaamasta keskustelua liikaa.

Selvitin esteettömyyteni ja kirjoitin nuorille salassapitolupauksen, jonka annoin jokaiselle allekirjoitettuna haastattelun aluksi. Lupauksessa lupasin käsitellä saamani tiedot tunnistamattomasti ja anonyymisti. Lupasin myös olla kertomatta mitään haastattelussa saatuja yksittäisiä tietoja kolmansille osapuolille ja käyttämättä saatuja tietoja etsivän nuorisotyöntekijän roolissa, ellei nuori itse sitä erikseen ilmaise. Haastattelut tein puhtaasti opiskelijan ominaisuudessa.

Opinnäytetyöni aiheeseen olen perehtynyt etsivän nuorisotyön urani aikana. Olen toiminut etsivänä nuorisotyöntekijänä syyskuusta 2016 lähtien kolmen maakunnan ja neljän kunnan alueella. Ennen etsivän nuorisotyöntekijän uraani opiskelin nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajaksi monimuotoisesti ja tein kaikki työssäoppimisjaksoni osallisuuden parissa erilaisissa ohjaajan tehtävissä niin lastensuojelussa kuin monikulttuurisessa ympäristössäkin. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen ovat minulle myös hyvin luontevia työskentelyotteita ja –tapoja.

Opinnäytetyön ohjaajani kanssa keskustelimme ennen opinnäytetyön intensiivivaihetta ja totesimme, että aikataulu on tiukka mutta mahdollinen. Olen saanut ohjaajalta paljon hyviä neuvoja ja näkökulmia työhöni. Kun sain haastattelut sovittua, totesin että opinnäytetyö etenee aikataulussaan. Keskustelimme myös, tarvitseeko opinnäytetyöhön hankkia tutkimuslupia. Tarvittavat sopimukset on solmittu opinnäytetyön toimeksiantajan ja Humanistisen ammattikorkeakoulun kanssa. Lisäksi olen antanut haastatelluille salassapitolupaussopimuksen.

Opinnäytetyö on tehty rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Haastattelut on nuorten osalta tallennettu nauhoitteena, tarkkoina haastatteluissa tehtyinä muistiinpanoina sekä haastattelulitterointeina. Ammattilaisten haastattelut on tallennettu tarkkoina haastatteluissa tehtyinä muistiinpanoina. Haastattelutallenteet ja –litteroinnit sekä muistiinpanot hävitetään heti kun se opinnäytetyön työstämisen kannalta on mahdollista, viimeistään kun työ on valmis. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat eettisiä; Elämän neliapila-kohtaamistyökalu antaa mahdollisuuden nuorelle itselleen valita miten paljon hän haluaa asioitaan jakaa eikä haastattelijaa voi johdatella tai painostaa nuorta vastaamaan vastentahtoisesti. Haastattelut ovat annettu suostumuksella, joka on erikseen kysytty jokaiselta haastatellulta. Arviointi on suoritettu sen perusteella mitä ammattilaiset ja nuoret ovat asiasta vastanneet.

Henkilötietosuoja ja henkilötietojen käsittelyyn on paneuduttu ja toteutettu tunnistamattomasti ja anonyymisti nuorten osalta. Haastatteluäänitteet sekä niiden litteroinnit on tallennettu ilman nimiä, käyttäen ”haastattelu 1”, ”haastattelu 2” jne. merkintää. Kaikki haastattelutallenteet hävitetään heti kun opinnäytetyön tekeminen mahdollistaa sen, viimeistään kun työ on valmis. Tulokset on opinnäytetyössä käsitelty siten, ettei niistä voi tunnistaa ketään yksittäistä henkilöä tai tapahtumaa. Ammattilaisten osalta on tiedossa mitä ammattia hän edustaa, mutta tulosten kirjaamisessa ei näy haastatellun ammattilaisen nimeä, jos se ei ole ollut perusteltua lähteenä erikseen mainita.

Opinnäytteessä käytetty teoria tukee haastatteluun saatua aineistoa niin nuorten kuin ammattilaisten osalta. Lisää tutkimusta voisi suorittaa alkuperäisestä tutkimusongelmasta, joka käsitteli nuorten tämän hetken elämää ja sitä, miten he kiinnostuisivat ympäröivästä yhteiskunnasta enemmän jonkin konkreettisen tekemisen kautta. Tätä ei voitu kuitenkaan juuri tässä opinnäytteessä lopulta käsitellä, koska haastatelluilla nuorilla ei ollut konkreettisia toiveita, joiden avulla he olisivat osallistuneet, vaan toiveet olivat abstraktimpia ja käsitelivät elämänlaatua. Kyselytutkimusta ja siitä saatuja tuloksia voisi käyttää tuon konkretian selvittämiseen tulevaisuudessa. Konkreettinen tekeminen ja sen kautta osallistaminen vaatii myös kunnilta nuorten ajatusten

hyväksymistä ja tavoitteiden toteuttamisen edesauttamista oikea-aikaisesti aiheettomasti viivyttelemättä.

Uskallan jättää opinnäytetyöni Urgund-tarkistukseen, joka tutkii mahdollisia plagiointitapauksia. Opinnäytteessäni on muutama suora lainaus, mutta ne ovat koulun mallin mukaisesti erikseen mainittu ja hyvien kirjoitustapojen mukaisesti merkitty. Omasta mielestäni opinnäytetyö on kaikin puolin tehty hyvää kirjoitustapaa ja asiantuntijatyylä noudattaen, välttäen kuitenkin osin turhaa ammattijargonia.

LÄHTEET

- Abram, Dominic & Hogg, Michael A. & Maques, José M. 2005. A social psychological framework for understanding social inclusion and exclusion. Teoksessa Abram Dominic, Hogg Michael A. & José M. Maques (toim.) The social psychology of Inclusion and exclusion. Iso-Britannia: Taylor and Francis books, inc, 1. Viitattu 5.4.2021. https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=8x95AgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=social+inclusion&ots=qkl18c_02H&sig=3KyQtk_9DRubMR0psVeWvT_QGpg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- ADHD-liitto 2021. Strategia nuorten vanhemmille, Petäjavesi. Viitattu 25.4.2021. <https://adhd-liitto.fi/tapahtuma/strategia-nuorten-vanhemmille-petajavesi/>
- Allianssi 2018. Nuorisotyö tuo kouluihin lisää yhteisöllisyyttä. Viitattu 25.4.2021. <https://www.alli.fi/uutiset/nuorisotyö-tuo-kouluihin-lisaa-yhteisollisyytta>
- Allianssi 2020. Uutinen ”Nuoret kokevat ahdistusta ja saavat voimaa sosiaalisista kontakteista koronatilanteessa”. Viitattu 24.2.2021. <https://www.alli.fi/uutiset/nuoret-kokevat-ahdistusta-ja-saavat-voimaa-sosiaalisista-kontakteista-koronatilanteessa-0>
- Aluehallintovirasto 2020. Erityisavustus kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävän nuorisotyön vahvistamiseen ja kehittämiseen. Viitattu 25.4.2021. <https://aviavustukset.fi/erityisavustus-kouluissa-ja-oppilaitoksissa-tehtavan-nuorisotyon-vahvistamiseen-ja-kehittamiseen/>
- Andersson, Sture & Eriksson, Johan & Hovi, Petteri & Kajantie, Eero & Laivuori, Hannele & Räikkönen, Katri 2013. Alkaako syrjäytyminen kohdussa? Teoksessa Reivinen, Jukka & Vähäkylä, Leena (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Dunderfelt, Tony 2021. Tony Dunderfelt: kuuntelemisen tärkeys. Viitattu 15.4.2021. <https://mooli.fi/kuuntelemisen-tarkeys/>
- Elovainio, Marko & Kortteinen, Matti 2012. Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53, 153-163. Viitattu 14.4.2021. https://tieto-anuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2012_Verkkojulkaisu.pdf
- Finlex 2021. Kuntalaki 410/2015. Viitattu 10.4.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410#O2L5P26>
- Finlex 2021. Nuorisolaki 1285/2016. Viitattu 10.4.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285#Pidp448348512>
- Gothi, Raili & Hyväri, Susanna & Kolkka, Marjo & Vuokila-Oikonen, Päivi 2016. Artikkel. Inklusio ja yhteisöllisyys yhteisen hyvän toteutumisenä. Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2. Tampere. Juvenes-print, 14. Viitattu 4.4.2021. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/117560/Ty%c3%b6el%c3%a4m%c3%a4_7_9789524932752.pdf?sequence=6&isAllowed=y

- Harviainen, Tuomas & Tienari, Janne 2019. Strategiaopas kuntien päättäjille: osallista ja hallitse. Helsinki. Alma talent, 163. [https://bisneskirjasto-almatalent-fi.ruka.humak.edu:2443/teos/GAIBBXETEB#kohta:STRATEGIAOPAS\(\(20\)KUN-TIEN\(\(20\)P\(\(c4\)\(\(c4\)TT\(\(c4\)JILLE/piste:t1B](https://bisneskirjasto-almatalent-fi.ruka.humak.edu:2443/teos/GAIBBXETEB#kohta:STRATEGIAOPAS((20)KUN-TIEN((20)P((c4)((c4)TT((c4)JILLE/piste:t1B)
- Helanen, Janne 2021. Suullinen tiedonanto 24.2.2021.
- Helsingin sanomat 2008. Kalajoen ja Himangan erikoinen kuntaliitos etenee. Viitattu 8.4.2021. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004594482.html>
- Holmström, Olli 2019. Ihmisarvo on kokemusta siitä, että olet tärkeä, rakas ja arvokas. Diakonissalaitos. Artikkelii. Viitattu 25.4.2021. <https://www.hdl.fi/blog/ihmisarvo-on-kokemusta-siita-etta-olet-tarkea-rakas-ja-arvokas/>
- Häikiö, Liisa & Snellman, Karita 2017. Marginaalisessa yhteiskunnallisessa asemassa olevien nuorten osallistuminen. Teoksessa Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.) Kansalaiset kaupunkia kehittämässä. Tampereen yliopisto, 118-121. Viitattu 15.5.2021. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103125/marginaalisessa_yhteiskunnallisessa_aseassa_olevien_nuorten_2017.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Iltasanomat 2008. Kalajoen kaupunki ja Himangan kunta yhdistyvät. Viitattu 8.4.2021. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000331269.html>
- Into ry, Etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry 2021. Miten etsivä nuorisotyö tukee nuorta? Viitattu 11.4.2021. <https://www.intory.fi/etsiva-nuorisoty/sidosryhmille/mita-on-etsiva-nuorisoty/>
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Työpaperi 33/2017, 25, 60. Viitattu 15.5.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jedu 2021. Jedu. Viitattu 8.4.2021. <https://www.jedu.fi/jedu>
- Jelli.fi – tietoa Pohjois-Karjalan yhdistyksistä 2020. Artikkelii Osallisuus sanastoa. Viitattu 3.4.2021. https://www.jelli.fi/yhdistykset_yhteistyossa/osallisuus/osallisuus-aineistoa/osallisuus-sanastoa/
- Jelppiverkko 2020. Starttivalmennus. Viitattu 25.4.2021. <https://jelppiverkko.fi/fi/starttivalmennus>
- Jelppiverkko 2021. Jelppiverkko. Viitattu 8.4.2021. <https://jelppiverkko.fi/fi>
- Jyväskylän yliopisto 2018. Laadullisesta sisällönanalyysistä. Viitattu 18.4.2021. <https://koppa.jyu.fi/kurssit/215677/harjoitusryhma/laadullisten-menetelmien-pienryhma/pienryhma-14-2-18.pdf>
- Kalajoen kaupunki 2021. Tietoa Kalajoesta. Viitattu 8.4.2021. <https://kalajoki.fi/kaupunki-ja-hallinto/tietoa-kalajoesta/>
- Kalajoen kaupunki 2021. Peruskoulut. Viitattu 8.4.2021. <https://kalajoki.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/peruskoulut/>

- Kallunki, Valdemar & Lehtonen, Olli 2013. Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. Janus vol 21. 123-143. Viitattu 14.4.2021. <https://journal.fi/janus/article/view/50693/15399?acceptCookies=1>
- Kapanen, Anna 2015. Monialaisen yhteistyön keskiössä – Nuorten palvelujärjestelmä etsivän nuorisotyön ja työpajojen näkökulmasta. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry, 77. Viitattu 25.4.2021. <https://docplayer.fi/2967551-Sosiaalinen-vahvistaminen.html>
- Kela 2021. Kulukorvaus. Viitattu 25.4.2021. <https://www.kela.fi/kulukorvaus>
- Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo 1999. Esipuhe. Teoksessa Kuorelahti, Matti & Viitanen, Reijo (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Nuoran julkaisuja Nro 14. Helsinki: Nykypaino Oy. Viitattu 11.4.2021. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/13holtittomasta_hallittuun.pdf
- Kuure, Tapio 2015. Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluna. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry, 19, 26. Viitattu 14.4.2021. <https://docplayer.fi/2967551-Sosiaalinen-vahvistaminen.html>
- Lohi, Santeri & Mellin, Anna & Raunio, Senni & Uusitalo Kirsi 2021. Osallisuusopas. Suomen nuorisovaltuustojen liitto Nuva ry. Viitattu 10.4.2021. https://static1.squarespace.com/static/52d3ccd7e4b0d1fda0b2e96c/t/52f10d2ae4b0706b2aa12d4e/1411477930858/osallisuus-opas0.99_1.pdf
- Lundbom, Pia & Herranen, Jatta 2011. Sosiaalisen vahvistamisen ajankohtaisuus. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 26, 2011, 4-12. Viitattu 13.4.2021. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38289/978-952-456-114-3.pdf?sequence=1>
- Luukkonen, Martta 2019. Minäpystyvyys ja nuorten koulutuksellinen syrjäytyminen. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu, 10. Viitattu 14.4.2021. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201903081308.pdf>
- Marco, Peggy 2015. Kuvapalvelu Pixabay. Kuva haettu 5.4.2021. <https://pixabay.com/fi/illustrations/portaat-nousu-porrasmaiset-1013993/>
- Mehtonen, Tuija 2011. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 26, 2011, 13-26. Viitattu 14.4.2021. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38289/978-952-456-114-3.pdf?sequence=1>
- Merijärven kunta 2020. Avoin työpaikka: Koulunuorisotyöntekijä. Viitattu 25.4.2021. <http://merijarvi.fi/ajankohtaista/avoin-ty%C3%B6paikka-koulunuorisoty%C3%B6ntekij%C3%A4>
- Metsä, Tuula 2018. Jokaisen ihmisen pitäisi voida kokea olevansa arvokas ja hyväksytty. Blogikirjoitus 18.12.2018. Viitattu 25.4.2021. [https://www.ksshp.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Talon_blogi/Jokaisen_ihmisen_pitaisi_voida_kokea_ole\(57603\)](https://www.ksshp.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Talon_blogi/Jokaisen_ihmisen_pitaisi_voida_kokea_ole(57603))
- Mieli ry 2021. 5 syytä, miksi kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen ovat meille hyväksi. Viitattu 15.4.2021. <https://mieli.fi/fi/5-syyt%C3%A4-miksi-kuunteleminen-on-hyv%C3%A4ksi>

- Mäki-Ketelä Juha 2012. Kiskot vievät elämään – ammatillisessa ja koulutuksellisessa marginaalissa elävien nuorten erilaisia elämänräiteitä. Itä-Suomen yliopisto. Kasvatustiede. Väitöskirja, 219. Viitattu 5.4.2021. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/11546/urn_isbn_978-952-93-1388-4.pdf
- Nivala, Elina 2010. Osallistuminen sosiaalipedagogisen toiminnan periaatteena. Katsaus. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2010, 112-114. Viitattu 5.4.2021. https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/56982738/Vuosikirja_2010_Nivala_ID_6088.pdf?1531399700=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DOsallistuminen_sosiaalipedagogisen_toimi.pdf&Expires=1617631508&Signature=evGQrRN5nRzGmHX6EJCaWMfCZ1S6zQJpva~5et8dm7Cs-Z0pDaXoJyN-Bte5uvR6qSunNpx3IVCf59thvOWrnUEVVS-bbUS0Xlb8NCXaKLV-daFYT9XjH1ep99YGck11OxbKQFFiLHUrvSbIHyoXvGSiGxXv9sS53J9SGclWP2iV-cuTtZJr0xrfujRnRp~Z6k78zxtCtik-bwgqzYKR4YJ7THlev3eM~SJjujSb2QdGgmn2hu3maDbdW29liy-xzkyamAqMS-bfn78jdvi5Mns57SI-0JDeHEQ-FTRal4XLz1sBWpY3LAcTgThsF9XLM4dn2LrdFA-BiiiXXvYpVzsu5Ug_&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA
- Nuorisotilastot 2021. Etsivä nuorisotyö. Viitattu. 3.4.2021. <https://nuorisotilastot.fi/199/visualisoinnit/etsiva-nuorisotyö/>
- Nurmi, Jan-Erik 2011. Miksi nuori syrjäytyy? NMI-bulletin. Niilo Mäki-säätiö. Katsaukset, 2, 28-33. Viitattu 24.2.2021. <https://bulletin.nmi.fi/2011/04/12/miksi-nuori-syrjaytyy/>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Katsaus. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin, 1. Viitattu 9.4.2021. <https://minedu.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7a-afc6c975b010/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Erityisavustus etsivän nuorisotyön tukemiseen vuonna 2020. Viitattu 8.4.2021. <https://minedu.fi/-/erityisavustus-etsivan-nuorisotyön-tukemiseen-vuonna-2020>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma 2020-2023. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:20. Helsinki: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, julkaisutuotanto, 20. Viitattu 10.4.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162007/OKM_2020_2_VANUPO_fi_u.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Paikko 2019. Paikko toiminnasta järjestelmäksi. Blogikirjoitus. Viitattu 15.5.2021. <https://www.paikko.fi/paikko-toiminnasta-jarjestelmaksi/>
- Paikko 2021. Paikko osaamistodistus. Viitattu 15.5.2021. <https://www.paikko.fi/paikko-osaa-mistodistus/>
- Partanen, Hanna & Sahimaa, Jaakko 2018. Elämän suurten kysymysten äärellä – mistä syntyy merkityksellinen elämä? Blogikirjoitus 28.8.2018. <https://psykologiaa.com/2018/08/28/elaman-suurten-kysymysten-aaella-mista-syntyy-merkityksellinen-elama/>

- Pasma, Jenni 2012. Opettajan vuorovaikutustyyli ja minäpystyvyys. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro-gradu, 2-5. Viitattu 14.5.2021. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/38374/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201208242235.pdf>
- Patio 2017. Nuorten osallistumis- ja kuulemisjärjestelmän kattavuus / palvelujen saatavuus. Valtakunnallinen arviointi. Viitattu 10.4.2021. <https://www.patio.fi/web/pepa-2017-valtakunnallinen/johtopaatos-nuorten-osallistuminen>
- Peda.net 2021. Merijärvi Koivupuhdon koulu. Viitattu 8.4.2021. <https://peda.net/merijarvi/koulun-esittely>
- Pyry, Noora 2012. Nuorten osallisuus tutkimuksessa – menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. Nuorisotutkimus 1/2012, 35-53. Viitattu 3.4.2021. <https://core.ac.uk/download/pdf/39981507.pdf>
- Reinikainen, Eija 2007. Leimatut lapset – kun koulu ei ymmärrä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Sandberg, Erja 2016. ADHD perheessä – Opetus-, sosiaali- ja terveystoimen tukimuodot ja niiden koettu vaikutus. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Väitöskirja, 40p. Viitattu 15.4.2021. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/161374/adhdperh.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Siirilä, Esa 2021. VS: Opiskelijamäärä Kalajoella. Email esa.siirila@jedu.fi 8.4.2021
- Siisiäinen, Martti 2015. Osallisuus ja osallistuminen. Artikkelit 16.11.2015. Viitattu 5.4.2021. <https://www.aspa.fi/tietoa-aspasta/ajankohtaista/osallisuus-ja-osallistuminen/#f5fb8e62>
- Sirviö, Kaarina 2010. Lapsiperheiden terveyden edistäminen – osallistumista ja ennakkointia. Teoksessa Anna-Maija Pietilä (toim.) Terveyden edistäminen. Teorioista toimintaan. Helsinki: WSOYpro, 130-150.
- Suomen nuorisovaltuustojen liitto Nuva ry 2021. Mikä nuorisovaltuusto? Viitattu 10.4.2021. <http://www.nuva.fi/mika-nuorisovaltuusto>
- Suomen nuorisovaltuustojen liitto Nuva ry 2021. Osallisuusopas. Viitattu 10.4.2021. <http://www.nuva.fi/oppaat>
- Termipankki 2021. NEET-nuori. Viitattu 9.4.2021. <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/neet-nuori>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019. Koulutus. Viitattu 11.4.2021. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/koulutus>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2021. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Välimuistissa. Viitattu 11.4.2021. https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:xL3sSGdMWJIIJ:https://thl.fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus+&cd=2&hl=fi&ct=clnk&gl=fi
- Tilastokeskus & Terveyden ja hyvinvoinninlaitos & Diakonia-ammattikorkeakoulu 2016. Artikkelit. NEET-indikaattori kuvaa nuorten syrjäytymistä. Viitattu 9.4.2021. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/neet-indikaattori-kuvaa-nuorten-syrjaytyymista/>

Tilastokeskus 2021. Väestörakenteen ennakkotiedot alueittain. Viitattu 8.4.2021.
https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vamuu/statfin_vamuu_pxt_11lj.px/table/tableViewLayout1/

AMMATTILAISTEN HAASTATTELUT

Kurikkala, Sari 2021. Kouluterveydenhoitaja. Kalajoki, 15.4.2021. Haastattelija: Maria Nyman

Känsäkangas, Minna 2021. Vastaava kuraattori. Kalajoki, 15.4.2021. Haastattelija: Maria Nyman

Nahkala, Marjo 2021. Kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja. Merijärvi, 1.4.2021. Haastattelija: Maria Nyman

Peltokoski, Maria 2021. Koulukuraattori. Merijärvi, 30.3.2021. Haastattelija: Maria Nyman

LIITTEET

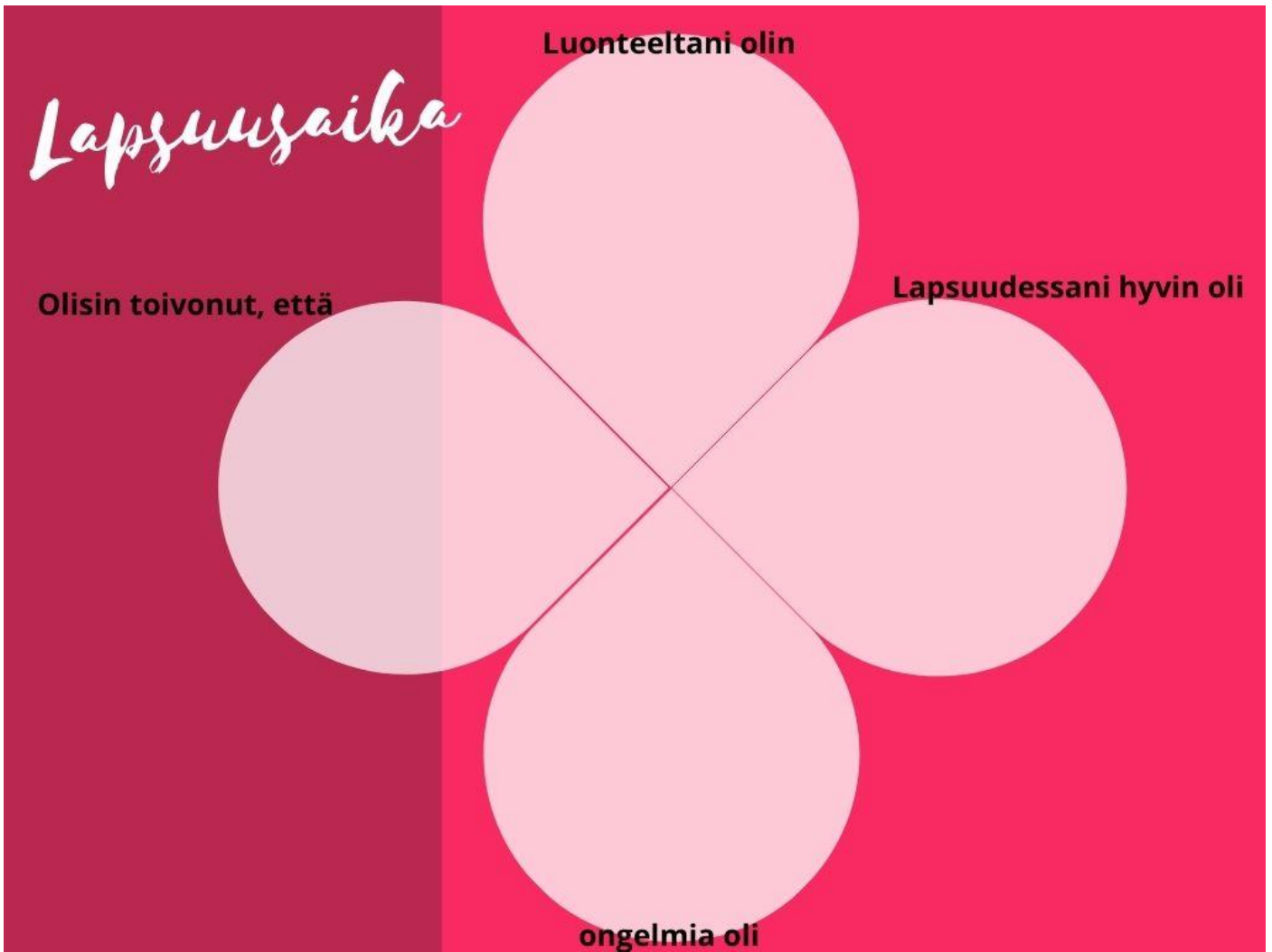
Liite 1 Elämän neliapila-kohtaamistyökalu

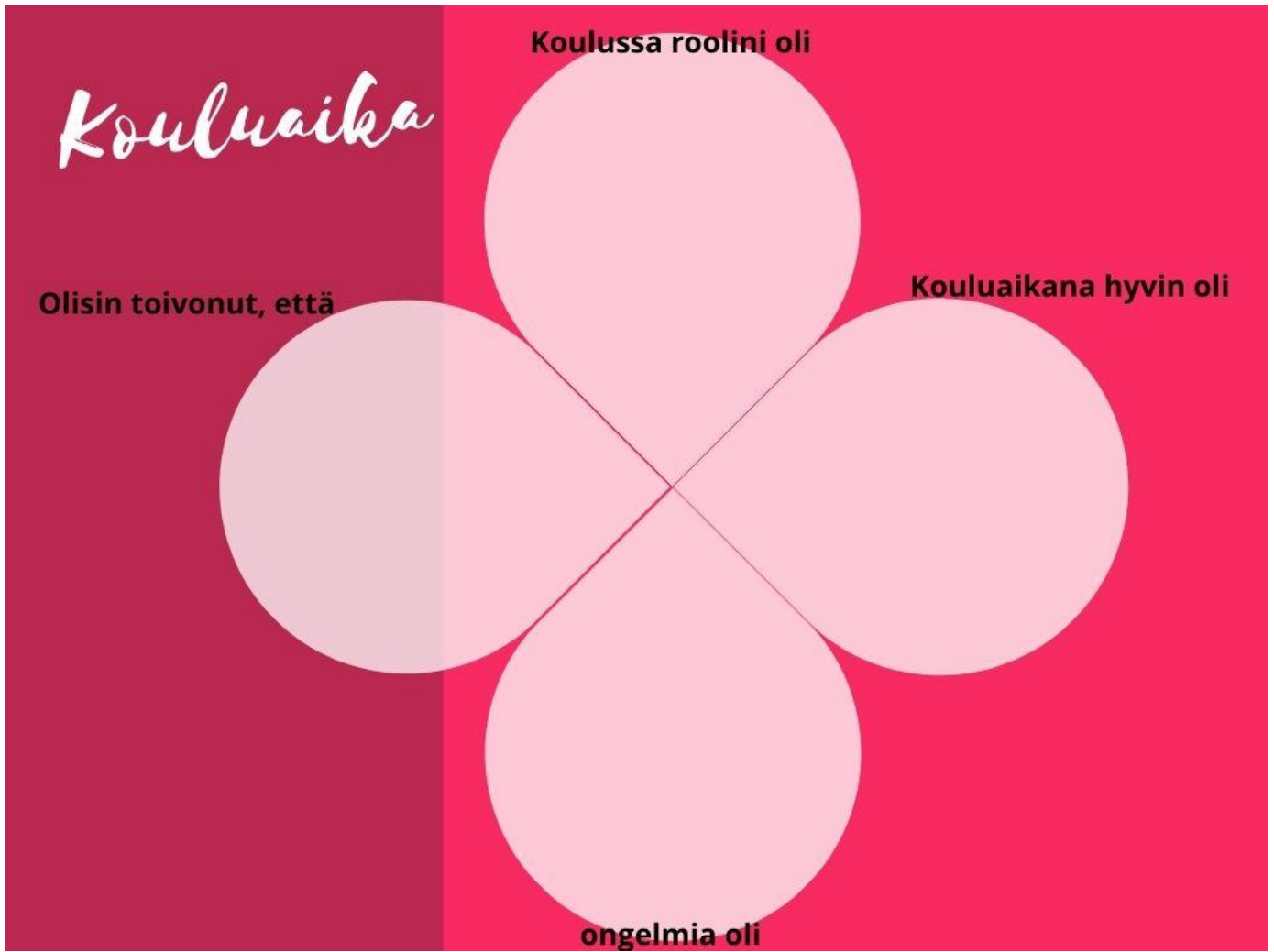
Liite 2 Runkokysymykset

Liite 3 Salassapitolupaus

Liite 4 Ammattilaisten haastattelukysymykset

Liite 1

Nykyisyys

1 Mikä tilanne on nyt?

Kuvaile elämääsi tällä hetkellä. Mitä toiveita sinulla on nyt?

2 Haaste?

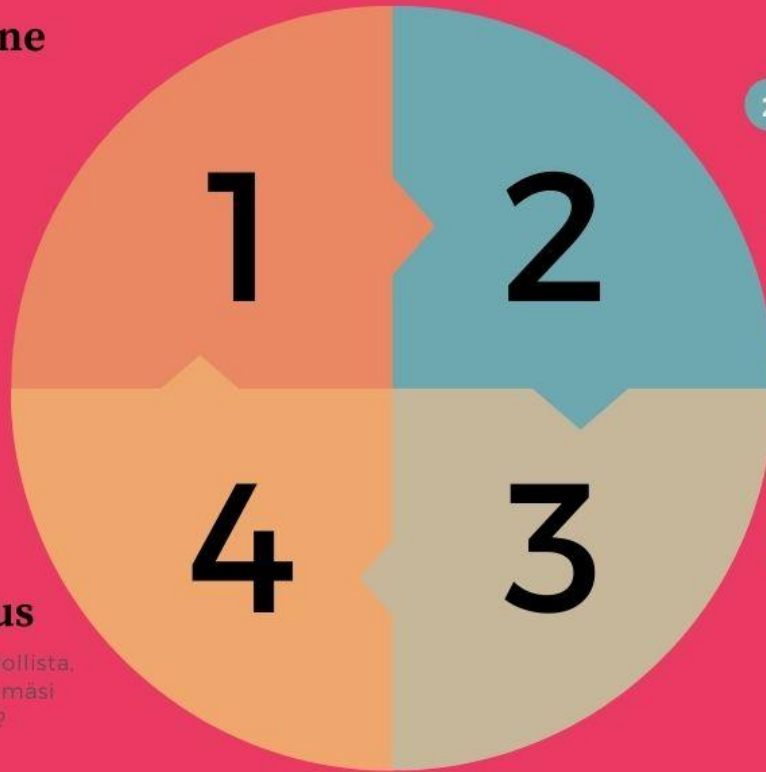
Estääkö jokin asia toiveen toteutumista?

3 Miten pitäisi olla?

Mitä elämässä pitäisi olla / tapahtua, että kokisit pääseväsi eteenpäin tästä tilanteesta, missä nyt olet?

4 Tulevaisuus

Jos kaikki olisi mahdollista, minkälainen olisi elämäsi tästä vuoden päästä?

Liite 2

Esimerkkitaustakysymykset ”Elämän neliapilaan”

Lapsuusaika

”Luonteeltani olin”

- leikkisä
- hiljainen
- sosiaalinen
- vetäytyvä

”Lapsuudessa hyvin oli”

- kotona oli hyvä olla
- ruokaa kotona
- välittävät ja läsnäolevat vanhemmat
- isovanhemmat
- ”naapurin täti”
- kavereita oli

”Ongelmia oli”

- muutot
- kotiolot
- avioerot
- mielenterveys- /päihdeongelma
- talous
- työttömyys

”Olisin toivonut, että”

- päihteettömyys
- sosiaalihuollon mukanaolo / poissaolo
- isovanhemmat / naapurit
- kavereita
- lomareissuja
- läsnäolo

Koulu aika

”Koulussa roolini oli”

- porukan viihdyttäjä
- syrjään vetäytyvä
- hiljainen
- äänekäs
- otitko roolin itse
- annettiinko rooli sinulle -> oletettiin, että aina olet sellainen

”Koulu aikana oli hyvin”

- oliko koulu helppoa?
- luottoaikuisia
- mukava opettaja / opettajia
- hyvä ruoka
- kavereita
- ymmärrettiinkö nepsy (adhd/add/asperger tms) ominaisuuksia

”Ongelmia oli”

- oppimisvaikeuksia
- keskittyminen
- opettajien kanssa
- koulukiusaaminen
- sairastelu
- kaverisuhteet
- kotiasiat
- avioerot

”Olisin toivonut, että”

- joku olisi huomannut / puuttanut
- enemmän kavereita
- tukea kouluasioihin
- tukea kotiasioihin
- ymmärtämistä
- kyniä / kumeja jne koulutarvikkeita

Liite 3

Humanistinen ammattikorkeakoulu

Yhteisöpedagogin koulutusohjelma 210 op

Opinnäytetyö ”Syrjästä osallisuuteen – Merijärven ja Himangan NEET-nuoret”

Haastattelu nauhoitetaan, nauhoitusta kuuntelee ainoastaan opiskelija Maria Nyman. Nauhoitukset hävitetään heti kun se on opinnäytetyön tekemisen kannalta mahdollista, viimeistään kun opinnäytetyö on valmis.

Haastattelussa saatuja tietoja ei käytetä muuhun kuin opinnäytetyöhön. Tiedot käsitellään ja kerrotaan työssä täysin anonyymisti sekä tunnistamattomasti. Haastatteluotanta on pieni, joten opinnäytetyössä puhutaan vain nuorista ja ikäjakaumana 17-28 vuotta. Paikkakuntaa ei eritellä muuten kuin otsikkotasolla. Humanistisen ammattikorkeakoulun lehtori tai Merijärven / Kalajoen kaupungin edustajat eivät saa tietää haastateltavien nimiä tai muita yksilöiviä tietoja. Tiedot haastateltavista hävitetään heti kun se opinnäytetyön tekemisen kannalta on mahdollista, viimeistään kun opinnäytetyö on valmis.

Mitään, mikä tulee esiin haastattelussa, ei toimiteta kolmansien osapuolten (viranomaiset, kunnan / kaupungin työntekijät, ammattikorkeakoulun lehtorit tms. tahot) tietoon, eikä tietoja käytetä etsivän nuorisotyön tekemiseen, ellei haastateltava itse näin suoraan halua ja asiaa ilmaise. Tiedot, mitkä haastattelun aikana opiskelijan tietoon tulee, käsitellään vain opinnäytetyön tekemiseen.

25.3.2021 Kalajoella

Opiskelija Maria Nyman

Liite 4

Ammattilaisten haastatteluaiheet

Haastattelu suoritettiin keskustelemalla ja aiheet perustuivat nuorten haastatteluista nousseisiin ilmiöihin.

- Koulukiusaaminen, tunnistetaanko sitä?
- KIVA-koulu – toimiiko se?
- Roolit koulussa – annettuja vai otettuja?
 - o vanhempien ”legenda”
- Leimaaminen
- NEPSY-oireilu ja sen tunnistaminen ja tukeminen
- Kuraattoripalveluiden saatavuus
- Mielenterveyden haasteet ja niihin saatava apu
- Koulun sisäinen ilmapiiri ja sen vaikutus oppilaisiin
- Kaveriasiat
- Koulunuorisotyö ja sen vaikutukset
- Päähteet
- Kuntouttava työtoiminta
- Nuoren tausta
- Itsetunto